

272430

Kaygusuz Abdal

110646

01 Temmuz 2019

Unity in Diversity

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELİŞTİRİLMİŞTİR

Mysticism, Messianism and the Construction of
Religious Authority in Islam

KAYGUSUZ ABDAL: A MEDIEVAL TURKISH SAINT AND THE
FORMATION OF VERNACULAR ISLAM IN ANATOLIA

Ahmet T. Karamustafa

Edited by

Orkhan Mir-Kasimov

The archaeology of the religious lives of Turkish speakers in late medieval and early modern Anatolia is in many ways still in its infancy. Even though significant strides were taken in this area during the late Ottoman and early Republican eras, the field suffered from the unquestioned hegemony of a single paradigm during the course of the entire twentieth century, which—we can now see with the benefit of hindsight—stifled new and innovative research. This paradigm, was, of course, the one put into place by M.F. Köprülü, according to which Anatolian Turkish religiosity had to be understood primarily in the light of the pre-Islamic cultural history of Turks in Central Asia. Köprülü's approach privileged continuity over against change in the religious thought and practice of Turkish speakers both in the *longue durée* (from pre-Islamic to Islamic periods) and in geographical and cultural expanse (from Central and Southwest Asia to Anatolia and the Balkans).¹ The Köprülü paradigm was, at least initially, a step forward in at least the sense that it brought the Turkish vernacular into full view and focused the scholarly gaze squarely on Turkish speakers, but in the long run it had several unfortunate consequences, which, for those who have labored under its influence, include an inability to conceive the religious lives of vernacular speakers as dynamic, ever-changing webs spun by actual human beings who lived at the threshold of continuity and rupture, of the new and the old. Speakers of Turkish (not to mention other vernaculars spoken in Anatolia) were not, however, mere repositories of culture but actual architects of it, and in the half millennium long history of their Islamization between the tenth and fifteenth centuries and beyond, it is their dynamism and agency, not their presumed preservation of "archaic" lifeways, that need to be explored and explained. It is high

323-342

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi F	
Dem. No:	272430
Tas. No:	297.7 UNI-D

BRILL

LEIDEN • BOSTON

2014

¹ For a critique of the Köprülü paradigm, see the Foreword by Devin DeWeese in Köprülü, *Early Mystics* viii–xxvii. For an extensive study of Köprülü's approach to religion, see Markus, *Writing Religion*. For the sake of simplicity, modern Turkish orthography is followed throughout, with only a few exceptions.

OKTAY, Zeynep. Layers of mystical meaning and social context in the works of Kaygusuz Abdal. *Kaygusuz Abdal*
Islamic literature and intellectual life in fourteenth-
and fifteenth-century Anatolia. Ed. A.C.S. Peacock, 110646
Sara Nur Yıldız Würzburg: Ergon, 2016, (Istanbul
Texte und Studien, 34), pp. 73-99. Based on
Kaygusuz Abdal's *Mesnevî-i Baba Kaygusuz*.

01 Mayıs 2018

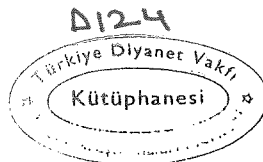
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Jérôme Cler, *Le « terrain » : ethnographie et ethnomusicologie en milieu rural bektachi*

Ce texte est le premier d'un dossier de trois articles consacrés au village bektachi de Tekke Köyü (Elmalı, Antalya), dans le sud-ouest de la Turquie, où le mausolée d'Abdal Musa est le seul vestige d'un couvent prestigieux de l'ordre, détruit après 1826. Les villageois sont en majorité agriculteurs et cultivent les terres et les vergers de pommiers des alentours. Dans une région où prédominent les *yörük* (éleveurs semi-nomades), et où les alévis sont généralement *tahtacı* ou viennent de la minorité abdal, la force de cette identité bektachie semble fort singulière. L'auteur, ethnomusicologue, présente le cadre ethnographique de l'étude et décrit la vie rituelle, musicale et institutionnelle du village. Chaque *cem*, ou *birlik* (unité), offert à la communauté par deux de ses membres, est basé sur les douze services (*hizmet*), comme dans les communautés aléviées, mais consiste surtout en un repas précédé et suivi de danses rituelles (*semah*), et accompagné d'hymnes chantés. Les autorités religieuses (*baba*) sont élues par les fidèles (*talip*), exception faite des deux *mürşid* (guides), qui ont reçu leur diplôme (*icazet*) d'un *dedebaba*. L'auteur, durant ses séjours (2003-10) est témoin de nombreux débats autour de l'organisation du village, l'autorité spirituelle, et constate plusieurs niveaux de division/dualité (*ikilik*) : parenté, nature de l'autorité religieuse (par lignage/par élection), à l'intérieur (bektachi)/extérieur (alevi).

Jérôme Cler, *The "field study": ethnography et ethnomusicology in bektashi rural context*

This is the first of three articles about Tekke Köyü (Elmalı, Antalya), a bektashi village in southwest Turkey, where Abdal Musa's mausoleum is the only remain of a prestigious bektashi convent (*tekke*), destroyed after 1826. The villagers are mostly peasants, cultivating the fields and apple orchards all around the village. In a region of *yörük* (semi-nomadic) settlement, where the alevi populations are generally *tahtacı*, or from Abdal minority, Tekke Köyü's strong bektashi identity seems quite singular. The author, an ethnomusicologist, presents the ethnographic context of the study, describing the village's ritual, musical and institutional life. The *cem*, or *birlik* (unity), offered by two members to the community, is based on the twelve services (*hizmet*), as in alevi communities, but it is mostly a meal, preceded and followed by ritual dance (*semah*), and accompanied by hymns. The religious authorities (*baba*) are elected by its members (*talip*), except the two *mürşid* (guides), who received their diploma (*icazet*) from a *dedebaba*. The author during his fieldwork (2003-10) witnesses many debates concerning the village's organization, spiritual authority, with several levels of division/duality (*ikilik*): kinship, nature of religious authority (by lineage/by election), inside (bektashi)/outside (alevi).

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA ÇİLEK ÇİÇEK

NICOLAS ELIAS

VIVRE SOUS LA RÈGLE DE KAYGUSUZ¹ INSTITUTIONS CONFRÉRIQUES ET FORME (LITURGIQUE) DE VIE COMMUNE

12 Ocak 2018

« Nulle âme ne peut entrer dans l'assemblée des parfaits
Si elle ne suit la règle et la manière. »
Şah Hatayî²

Comment, aujourd'hui en Turquie, peut-on être « bektachi » – membre d'une confrérie qui fut l'un des fleurons et l'un des embarras du soufisme ottoman – en passant le plus clair de son temps à s'occuper de champs de betteraves, de la récolte des pommes et de troupeaux de moutons ? Et qu'est-ce donc qu'un village paysan des montagnes du Taurus qui organise sa vie commune sous le patronage d'un saint thaumaturge de l'Anatolie médiévale, Abdal Musa, et selon la règle de Kaygusuz Abdal, son poète de disciple ? Enfin, en quoi ces vies divergent-elle, par la règle commune, de celle des autres musulmans du pays ?

Reclus sur un plateau des montagnes du Taurus, à quelques kilomètres de la sous-préfecture somnolente d'Elmalı, le village de Tekke Köyü fut des siècles durant un haut lieu de l'ordre bektachi³, abritant alors le couvent (*tekke*) prospère et réputé d'Abdal Musa, où des derviches célibataires

¹ Ce texte livre le résultat provisoire de recherches effectuées en compagnie de J. Cler et N. Sigalas : le « nous » qui y est employé inclut mes deux compagnons. Je tiens d'autre part à remercier Alexandre Toumarkine et le programme ANR-DFG Neoreligitur qui ont soutenu la réalisation de ce travail.

² *Erenler cemine her can giremez / Edep ile erkan yol olmayınca* (tel que transmis par la tradition orale et chanté par Ali Ekber Çiçek).

³ Sur l'appellation *bektaşî* et son élaboration historique, cf. Yıldırım, « Bektaşî Kime Derler ».

1030 OKTAY, Zeynep. Layers of mystical meaning and social context in the works of Kaygusuz Abdal.

Kaygusuz Abdal
110646

Islamic literature and intellectual life in fourteenth- and fifteenth-century Anatolia. Ed. A.C.S. Peacock, Sara Nur Yıldız. Würzburg: Ergon, 2016, (Istanbuler Texte und Studien, 34), pp. 73-99. Based on Kaygusuz Abdal's *Mesnevî-i Baba Kaygusuz*.

22 Ekim 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA ÇELEN DOKÜMAN

249086

Kaygusuz Abdal (110646)

Islamic Literature and Intellectual Life
in Fourteenth- and Fifteenth-Century Anatolia

Edited by
A.C.S. Peacock
Sara Nur Yıldız

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	249086
Tas. No:	390.9907 ISL-L

WÜRZBURG 2016

ERGON VERLAG WÜRZBURG
IN KOMMISSION

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA ÖZELİNDE KALIR

Chapter 3

Layers of Mystical Meaning and Social Context
in the Works of Kaygusuz Abdal

Zeynep Oktay

*Bu dünyâ halkı aña delü dirlər
Kimi inkâr ider kim veli dirlər*

*Kimi eydür ki bu abdâl olupdur
Bilür tañrı ki bu ne hâl olupdur¹*

The people of this world call him crazy
Some reject him; some say he is a saint

Some say: "This is an *abdâl*;
Only God knows what state he is in!"

03 Ağustos 2017

Kaygusuz Abdal (fl. second half of the fourteenth- first half of the fifteenth century), a venerated saint of Alevism² to this day, was the most prominent and prolific representative of the dervish movement known as the *Abdālân-ı Rûm*. His works were instrumental in the formation of the genre which later became known as "Alevi-Bektashi literature." Indeed, the famous Turkish scholar Abdülbaki Gölpınarlı rightly calls him "the founder of Alevi-Bektashi literature."³ The sacred place accorded to Kaygusuz Abdal in Alevi-Bektashi lore, the quantity of writing he produced and the influence he had on his successors all indicate that we are dealing with a major historical figure.

Several points of reference help us contextualise Kaygusuz Abdal's importance for Bektashi history. Not only was he the first *abdâl* (a kind of antinomian Sufi) to produce major literary works, he was also the first dervish known to call himself a

Acknowledgements: The research leading to these results has received funding from the European Research Council under the European Union's Seventh Framework Programme (FP/2007-2013) / ERC Grant Agreement n. 208476, "The Islamisation of Anatolia, c. 1100-1500." The transliteration of Turkish in quotations in this chapter has been standardised.

¹ Kaygusuz Abdal, *İkinci Mesnevi*, Ankara Milli Kütüphane MS. Mil Yz A 7621/2, dated 920/1514, fol. 3b.

² I use the term Alevism with awareness of the historical plurality overshadowed by its modern use.

³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Kaygusuz Abdal, Hatayi, Kul Himmet* (1962; İstanbul: Kapı Yayınları, 2013), 10; idem, "Halk Edebiyatımızda Zümre Edebiyatları," *Türk Dili (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı)* 19, no. 207 (1968), 370. The same point is also stressed by Ahmet T. Karamustafa, "Kaygusuz Abdal: A Medieval Turkish Saint and the Formation of Vernacular Islam in Anatolia," in Orkhan Mir Kasimov (ed.), *Unity in Diversity: Mysticism, Messianism and Construction of Religious Authority in Islam* (Leiden: Brill, 2014), 331.

73-102

12 EKİM 1999

2879. Kaygusuz Abdal: Dilgüşâ / Kaygusuz Abdal. Abdurrahman Güzel. - 1. baskı. - Ankara, 1987. - VIII, 151 S. - (Kültür Bakanlığı yayınları ; 788 : Kültür eserleri dizisi ; 86)
Inhalt: Mystische Gedichte. - Text türk. 7 E 4626

385. GÜZEL, Abdurrahman Kaygusuz Abdal'ın eserlerinde „su“ motifi. In: *TA* 10.231.2.221-233. [Das Motiv „Wasser“ in den Werken Kaygusuz Abdals.]

- Kaygusuz Abdal

GÜZEL, Abdurrahman (Prof. Dr.), "Kaygusuz Abdal", (Fikirleri ve Tesirleri), Antalya, 1987.

21 MAYIS 1993

505. GÜZEL, Abdurrahman Kaygusuz Abdal'ın mensur eserleri. Ankara, 1983, 224 S. (Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, 545). [Kaygusuz Abdals Prosawerke.]

KAYGUSUZ ABDAL
GAİBİ BEY

2597 NOUR, Riza. Kaighouçouz Abdal Ghaïbi bey. *Rev. Turcologie* 5 (1935), pp. 75-162

Kaygusuz Abdal
Ghaïbi bey

451. GÜZEL, Abdurrahman Kaygusuz Abdal'ın Vücutnâmesi üzerine. In: *TK* 17.197.1979.276-282. [Über das Vücutnâme des Dichters Kaygusuz Abdal.]

340. GÜZEL, Abdurrahman Kaygusuz Abdal'ın eserlerinde bazı tasavvufi deyimler. In: *MiKü* 2.9.1981.31-33. [Einige mystische Ausdrücke in den Werken Kaygusuz Abdals.]

437. GÜZEL, Abdurrahman Kaygusuz Abdal'ın Çağatayca bir gazeli. In: *TK* 17.194.1978.101-103. [Ein çağataisches Gazel von Kaygusuz Abdal.]
● Keşişoğlu, s. 429.

339. GÜZEL, Abdurrahman Kaygusuz Abdal. Ankara, 1981, XVI, 343 S. [Der Dichter Kaygusuz Abdal (15. Jh.).]
Rez. Ahmet Yaşar OCAK, *Osm.Ar* 2.1981.243-251.

408. GÖKYAY, Orhan Şaik Kaygusuz Abdal ve simâtiyeleri. In: *TF* 1.13.1980.3-5, 2.14.1980.3-6. [Die Gedichte („simâtiye“) des Kaygusuz Abdal, in denen der Dichter von Speisen schwärmt - vielleicht typisch für Opiumesser?]

1201. Kaygusuz Abdal: Sarayname / Kaygusuz Abdal. Hazırlayan Abdurrahman Güzel. - 1. baskı. - Ankara, 1989. - Kaygusuz IX, 243 S. - (Kültür Bakanlığı yayınları; 1078 : 1000 temel eser dizisi; 146)
Inhalt d. türk. Titels: Epos
ISBN 975-17-0454-5

30 A 1373

24 OCAK 1994

KAYGUSUZ ABDAL

2598 NOUR, Riza. Kaygusuz Abdal (Ghaibi bey). 19th Cong. Int. Or., 1935, pp. 263-265

Kaygusuz Abdal
(Ghaibi bey)

Gölpınarlı, Abdülbâki
"Kaygusuz Abdal" Türk Dili,
Ankara.

1968/19 sayı 207 ss. 395-405

- Kaygusuz Abdal

GÜZEL,

Abdurrahman (Prof. Dr.), "Kaygusuz Abdal'in Bilinmeyen Bir Eseri", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 24 - 25 den Ayrı, İstanbul, (1986).

04 SUBAT 2005

MADDE KAYGUSUZ ABDAL
SAYI 144

897 PINGUET, Catherine. Remarques sur la poésie de Kaygusuz Abdal. Turcica, 34 (2002) pp.13-38.

06 MAYIS 1993

- Kaygusuz Abdal

GÜZEL,

A. "Kaygusuz Abdal'in Eserlerinde Su Motifi", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara, 1982, 2, 221 - 233.

06 MAYIS 1993

Gökyay, Orhan, Sevik

"Kaygusuz Abdal ve simâtiğeleri",
Türk Folkloru, İstanbul.

1980/2 sayı 14 ss. 3-6

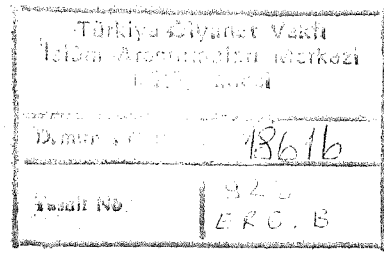
450. AKALIN, Mehmet Kaygusuz Abdal'in Gevher-nâmesi. In: EFAD 10.1979.189-197. [Das Gevher-nâme des Dichters Kaygusuz Abdal.]

29 HAZİRAN 1993

BEKTAŞI ŞAIRLERİ

SADETTİN NÜZHET

Erenköy Kız Lisesi Edebiyat Muallimi

1930
İSTANBUL
DEVLET MATBAASI

196

BEKTAŞI ŞAIRLERİ

Yürü «Kasım Dede» çareni ara
Emek zahmet çekme nafîle yere
Yezit aslı talip gelmez bu yola
Sırrımı kadrîmi bilenler gelsin

KAYGUSUZ ABDAL

«Yunus Emere» nin en sadık bir muakkibi olan Kaygusuz 15 inci asrın ikinci nısfında Anadolu'da yaşadığı tahmin edilmektedir. Metfeni Mısırdadır.

Mürettep yazma divanı ve bazı eserleri Ankara Maarif Kütüphanesindedir.

Bazı eserlerde Kaygusuz'a isnat edilen şiirler diğer bir Kaygusuz'a aittir. Bektaşîler arasında şayi olan Kaygusuz mahlâslı şiirlerin de bu zata ait olduğu kalî olarak söylenemez. Kaygusuz'un bir şatır «Camîünnezair» de mukayyettir. Biz bu şatır ile Bektaşîler arasında şayi olan bir iki nefesi kaydile iktifa ediyoruz.

Urum abdalları gelir dost deyu [1]
Hırka giyer abâ deyu post deyu [2]
Hastalara gelir derman isteyu
Sağlar gelir pirim Abdal Musaya

Hintten bezirgânlar gelir yaymur
Âşık olan bu meydanda soyunur
Pişer lokmaları açlar doyunur
Toklar gelir pirim Abdal Musaya

İkrarıdır kaç yiğidin yuları
Fakihleri çeksem gelmez ileri
Akpınarın yeşil güllü suları
Çağlar gelir pirim Abdal Musaya

Meydanında dâra durmuş köçekler
Çalmır koç kurbanlara piçaklar
Döğülür kudümler altın sancaklar
Erler gelir pirim Abdal Musaya

Kılıç sallar Yezitlerin kastma
Ali Zülfikarm almış destine

[1] Rûm abdalları gelir Ali dost deyu: nüsha.
[2] Eğnimizde abâ, hırka, post deyu: nüsha.

KAYGUSUZ ABDAL

197

Tümen tümen Genç Alinin üstüne
Erler gelir şahım Abdal Musaya

Her matem ayında kanlar dökülür
Demine Hu deyu gülbank çekilir
Uyandırıp Hak çırağın yakılır
Erler gelir şahım Abdal Musaya

Benim bir isteğim vardır Kerimden
Yezit bilmez erenlerin yerinden
«Kaygusuzum» cüda düşmem pirimden
Erler gelir şahım Abdal Musaya

* * *

Filibede bir karı
Yimile sevdi banı [1]
Eygün eygün dikedürür
Bana yini kaftanı

Bulunubên nazlanur
Nazlanurken kızlanur
Teresine su seper
Tezelenir bostanı

Sürmeler gözün süzer
Yürüse müşkün tozar
Ağzunda bir dişü yok
Gümüsmüş gülistanı

Kendüz ağır başludur
Yenicek tutmaz özün
Akşam olıcak gelür
Dükkânuma pinhanı

Eydür iy [2] yiğit nola
Lûtf ile güle güle
Gönlümü alasun benüm
Eylesün ihsanı

[1] Beni
[2] İder ey.

F. DE JONG

THE TAKIYA OF 'ABD ALLĀH AL-MAGHĀWIRĪ (QAYGHUSUZ SULTĀN) IN CAIRO.

A HISTORICAL SKETCH AND A DESCRIPTION OF ARABIC AND OTTOMAN
TURKISH MATERIALS RELATIVE TO THE HISTORY OF THE BEKTASHI
TAKIYA AND ORDER PRESERVED AT LEIDEN UNIVERSITY LIBRARY

By decree of the khedive Ismā'īl, the Bektashi order in Egypt was granted a *zāwiya*¹ on the slopes of al-Muqaṭṭam near Cairo in 1867². This act implied restoration to legal status for the order in Egypt. In this Ottoman province, as elsewhere in the Empire, the order was suppressed in 1826³. The Qādiriyya order was granted right of residence in and administration of what was the only Bektashi *takiya* on Egyptian soil at the time: the *takiya* of Qaṣr al-'Aynī⁴ in Cairo⁵.

Part of the research on which the present paper is based was made possible by a grant from the Dutch Organization for the Advancement of Pure Research (Z.W.O.). The material used for the historical sketch is presented in greater detail in my forthcoming book, *The Bektashi Order after 1826. An Essay in Historical Anthropology*.

¹ The *zāwiya* was a poor construction of crude brick; cf. H. De Vaujany, *Le Caire et ses Environs. Caractères, mœurs, coutumes des Egyptiens modernes*, Paris 1883, 285.

² See the reference to the khedivial decree (*irāda saniyya*) in Aḥmad Sirrī Bābā, *Al-Risāla al-Aḥmadiyya fī Ta'rīkh al-Ṭariqa al-'Alīyya al-Bektāshīyya bi-Miṣr al-Mahriṣa*, Cairo: Mt. al-Sharq 1939, 26 (to be referred to hereafter as *Risāla I*); cf. Leiden F.Or.A. 283, IV, 22 (13)/2.

³ The classic contemporary account of the abolition which also gives the text of the relevant *firmān* is Mehmed Es'ad Efendī, *Üss-i Zafer*, Istanbul 1243, 199ff.

⁴ For additional data and further references to the history of this *takiya*, see Aḥmad Sirrī Dedeḥ Bābā, *Al-Risāla al-Aḥmadiyya fī Ta'rīkh al-Ṭariqa al-Bektāshīyya*, Cairo: Mt. 'Abduh wa Anwar Aḥmad 1959, 38ff. (to be referred to hereafter as *Risāla II*), F. Köprülü, «Miṣr'da Bektaşilik», *Türkiyat Mecmuası*, vol. vi (1936-39), 25ff., and also 'Alī Mubārak, *Al-Khiṭaṭ al-Tawfiqiyya al-Jadida li-Miṣr al-Qāhira wa-Mudumihā wa-Bilādihā al-Qadima wa'l-Shahira*, vol. vi, Būlāq 1305, 56f.

⁵ See F. W. Hasluck, *Christianity and Islam under the Sultans*, ii vols., Oxford 1929, ii, 515. Documents preserved in the Cairo archives in which the appertenance of the *takiya* to the Qādiriyya order is referred to are Dār al-Waṭṭā'iḳ al-Qawmiyya, *Diwān al-Khudaywi*, daftār 769, waṭṭā'iḳ 93, p. 35 (new class. s/2/21/22), 11 Muḥarram

The selection of this site on al-Muqaṭṭam was not accidental. Traditionally, from the early fifteenth century onwards, Bektashis had buried their dead in and near a grotto known as Kahf al-Sūdān⁶, located near the *zāwiya* now available to them⁷. Here, moreover, was the shrine of the legendary Qayghusuz Sulṭān⁸, also known as 'Abd Allāh al-Maghāwirī, who according to Bektashi tradition, had introduced the order into Egypt at the end of the fourteenth century⁹.

In the period from 1867 to 1872, under the subsequent heads of the order in Egypt, 'Alī 'Abd al-Rahmān Baba¹⁰ and 'Abbās Baba¹¹, the building on the slopes of al-Muqaṭṭam was partly restored and enlarged¹² and was now referred to as a *takiya*¹³. The administrative

1246 (relative to the exemption from taxes on trees imported by Yūsuf Efendī, *shaykh* of the *takiya* of Qaṣr al-'Aynī); and *idem*, *Diwān Ma'īyya Saniyya Turki*, daftār 50, waṭṭā'iḳ 287, p. 49 (new class. s 1 129 1), 5 Ramaḍān 1248 (relative to the appointment of 'Abd al-Qādir Efendī, the half-brother [*shaykh*] of Yūsuf Efendī, a *shaykh* of the *takiya* of Qaṣr al-'Aynī appertaining to the Qādiriyya order; cf. *Risāla II*, 41f., where these documents are referred to by the wrong accession numbers.

⁶ Cf. Shams al-Dīn Muḥammad b. al-Zayyāt, *Al-Kawākib al-Sayyāra fī Tartīb al-Ziyāra fī'l-Qarāfatayn al-Kubrā wa'l-Ṣughra*, Cairo [Būlāq] 1325, 14; and Aḥmad b. 'Alī al-Maqrīzī, *Al-Khiṭaṭ al-Maqrīziyya al-musammā bi'l-Mawā'iz wa'l-'Iṭibār bi-Dhikr al-Khiṭaṭ wa'l-'Aḥbār*, Cairo: Mt. al-Nīl 1324, iv, 336.

⁷ Cf. Hasluck, ii, 515; this author relates a tradition according to which the Jalālī *darawish* (Qādiris or Mawlawis?) occupied a *takiya* near Kahf al-Sūdān and allowed the Bektashis to bury their dead at this site.

⁸ «Sulṭān» here signifies «King of Saints» and is applied to several other saints as well; cf. E. W. Lane, *The Manners and Customs of the Modern Egyptians*, London 1963, 438f.

⁹ See Köprülü, 14ff. for a critical discussion of this tradition; cf. Riza Nour, «Kaighousuz Abdal Ghaibi bey», *Rev. Turcologie* 5 (1935), 75-162, and *idem*, «Qaighusuz Abdal (Ghaibi Bey)», *Atti del XIX Congresso Int. degli Orientalisti* (1935), Roma 1938, pp. 263-5. See also F. Iz, «Qayghusuz Abdāl», *Encyclopaedia of Islam*², iv, 811-2.

According to one tradition, he had also founded the *takiya* at Qaṣr al-'Aynī (cf. Nour, «Qaighusuz Abdal», 263); according to another tradition a Mamlūk *amir* had the *takiya* constructed for him (cf. *Risāla II*, 38). These traditions explain why the *takiya* is frequently referred to as the *tekke* (or *dergāh*) of Qayghusuz Sulṭān at Qaṣr al-'Aynī in the Ottoman Turkish documents from Cairo archives mentioned in the present paper.

¹⁰ 'Alī 'Abd al-Rahmān Baba came from Berecik near 'Aynṭāb (Gaziantep); cf. *Risāla II*, 55. He died in 1285 (1868-9). For an annotated list of *mashāyikh* of the Bektashi order who were heads of the *takiyas* of Qaṣr al-'Aynī and of 'Abd Allāh al-Maghāwirī from 1444 until 1964, see De Jong, *The Bektashi Order*, appendix I.

¹¹ 'Abbās was born in Mandali (Mendeli) in the *vilayet* of Baghdad near the present-day Iraqi-Iranian border. He died in Cairo on 1 Rajab 1298 (31 May 1881); see *Risāla II*, 55.

¹² Cf. De Vaujany, 284; *Risāla I*, 38f.

¹³ The usage of the terms *takiya* (pl. *takāyā*) and *zāwiya* (pl. *zawāyā*) appears to have been inconsistent in Egypt, particularly during the later 19th century. The larger establishments, supported by substantial revenues from *awqāf* and in which a community of *ṣūfis* resided under the leadership of a *shaykh* who by virtue of his office held

Unity in Diversity

Mysticism, Messianism and the Construction of Religious Authority in Islam

Edited by

Orkhan Mir-Kasimov

Kaygusuz Abdal
(110646)

Bogazici University Library

14

39001107099739

22 Mayıs 2015

BRILL

LEIDEN • BOSTON

2014

KAYGUSUZ ABDAL: A MEDIEVAL TURKISH SAINT AND THE FORMATION OF VERNACULAR ISLAM IN ANATOLIA

Ahmet T. Karamustafa

The archaeology of the religious lives of Turkish speakers in late medieval and early modern Anatolia is in many ways still in its infancy. Even though significant strides were taken in this area during the late Ottoman and early Republican eras, the field suffered from the unquestioned hegemony of a single paradigm during the course of the entire twentieth century, which—we can now see with the benefit of hindsight—stifled new and innovative research. This paradigm, was, of course, the one put into place by M.F. Köprülü, according to which Anatolian Turkish religiosity had to be understood primarily in the light of the pre-Islamic cultural history of Turks in Central Asia. Köprülü's approach privileged continuity over against change in the religious thought and practice of Turkish speakers both in the *longue durée* (from pre-Islamic to Islamic periods) and in geographical and cultural expanse (from Central and Southwest Asia to Anatolia and the Balkans).¹ The Köprülü paradigm was, at least initially, a step forward in at least the sense that it brought the Turkish vernacular into full view and focused the scholarly gaze squarely on Turkish speakers, but in the long run it had several unfortunate consequences, which, for those who have labored under its influence, include an inability to conceive the religious lives of vernacular speakers as dynamic, ever-changing webs spun by actual human beings who lived at the threshold of continuity and rupture, of the new and the old. Speakers of Turkish (not to mention other vernaculars spoken in Anatolia) were not, however, mere repositories of culture but actual architects of it, and in the half millennium long history of their Islamization between the tenth and fifteenth centuries and beyond, it is their dynamism and agency, not their presumed preservation of "archaic" lifeways, that need to be explored and explained. It is high

¹ For a critique of the Köprülü paradigm, see the Foreword by Devin DeWeese in Köprülü, *Early Mystics* viii–xxvii. For an extensive study of Köprülü's approach to religion, see Markus, *Writing Religion*. For the sake of simplicity, modern Turkish orthography is followed throughout, with only a few exceptions.

323-342

MAADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

- 1 ZEYNEP OKTAY, Kaygusuz Abdal'ın Mesnevî-i Baba Kaygusuz'u: Tenkitli metin ve inceleme, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010

(110646)

KAYGUSUZ ABDAL'IN HAYATI VE ESERLERİ

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Kaygusuz Abdal'ın hayatı hakkında bildiklerimiz ne yazık ki eserlerindeki yer, şahıs ve zümre adları ile kendisinin ve müşşidi Abdal Musa'nın menakıpnamelerinde anlatılanlarla sınırlıdır. Bu menakıpnamelerin birçok diğler menakıpnamede bulunan ortak anlatılar içermesi ve tarihsel bilgi olarak addedilememeleri nedeniyle Kaygusuz Abdal'ın hayatını iki ayrı bölümde özetlemeyi uygun gördüm.

Kaygusuz Abdal'ın Menkıbevi Hayatı

Kaygusuz Abdal Menakıpnamesi nüshalarını bir araya toplayan tenkitli bir çalışma bulunmamaktadır. Eldeki metin ve özetler iki kola ayrılmaktadır: Mehmet Fuat Köprülü ve Muhtar Yahya Dağlı'nın ellerindeki nüshalardan verdikleri detaylı özetler¹⁶ Kaygusuz'un Mısır'a yolculuğuyla son bulurken, Rıza Nur, Abdurrahman Güzel ve Vahit Lütfi Salcı tarafından yayımlanan metinlerde bu yolculuğu Kaygusuz'un hacca gidiş, dönüş yolunda yaptığı ziyaretler ve Abdal Musa tekkesine varışı izlemektedir.¹⁷ Köprülü'nün ve Dağlı'nın özetlerinde Kaygusuz'un hacca gitmek için şeyhinden icazetname aldığı kısmın bulunması,

¹⁶ Bk. Mehmet Fuat Köprülü, "Mısır'da Bektaşılık," *Türkiyat Mecmuası* C. VI (1939): 14-16; Dağlı, 7-14. Dağlı bu çalışmasında elindeki nüshayı yer yer neşretmiş ve yer yer özetlemiştir. Nihat Azamat tarafından yazılan İslam Ansiklopedisi "Kaygusuz Abdal" maddesinde özetlenen menakıpname de yine aynı şekilde Kaygusuz'un Mısır yolculuğuyla sona erer (Nihat Azamat, "Kaygusuz Abdal," *TDVİA*, c. 25. (2002): 74-76), "Kaygusuz Abdal" maddesi, 417-418). Abdurrahman Güzel, Rudolf Tschudi'nin verdiği özetin de bu yönde olduğunu kaydeder (Güzel, *Kaygusuz Abdal*, 42. Künye bilgisi için bk. a.g.e., 487).

¹⁷ Bk. Rıza Nour. "Kaygusuz Abdal Gaybî Bey," *Türk Bilik Revüsü / Revue de Turcologie* II/5 (1935): 77-98; Abdurrahman Güzel, *Kaygusuz Abdal (Alâaddin Gaybî) Menâkıbnâmesi*; Vahit Lütfi Salcı, "Kaygusuz Abdal Hakkında Etütler," *Türk Folklor Araştırmaları* 1 (Ağustos 1949): 14-15, 2 (Eylül 1949): 31-32, 4 (Kasım 1949): 52-53, 5 (Aralık 1949): 74-75, 7 (Şubat 1950): 102-103. Vahit Lütfi Salcı, Dağlı'nın eksik menakıpnamesini tamamlamak niyetiyle elindeki menakıpnameden yalnızca Kaygusuz'un Mısır seyahatinden sonraki kısımları yayımlamış, Kerbelâ ziyaretinden sonrasını ise "Kaygusuz, nihayet bu kırk arkadaş ile beraber Alâ'ye'ye dönerek Abdal Musa ile kavuşuyor" diyerek özetlemiştir (Salcı, 7: 102). Rıza Nur ise elindeki menakıpnameyi 1917 yılında Kahire'de Mukattam dağının eteklerindeki mağaralarda bulunan Bektaşî tekkesinde bulunduğunu belirtmiştir (s.77). Menakıpnamenin bir kısmını Arap harfleriyle vermiş, bir kısmını özetlemiştir. Arap harfleriyle verilen kısımda Kasr-ı 'Ayn dergâhı postnişini Kâsım Baba'ya ve 857 (1453) yılına ait bir vakıf kaydı bulunmaktadır. Sonuç itibarıyla her ne kadar Rıza Nur'un makalesinde bahsi geçen ve şu an nerede bulunduğu bilinmeyen nüsha bildiğimiz en eski nüsha olsa da, elimizdeki tek tam neşir Abdurrahman Güzel'in çalışmasıdır. Güzel metnini oluştururken kendi kütüphanesindeki istinsah tarihi ve müstensihi bilinmeyen bir nüsha ile istinsah tarihini 1229 (1813) olarak belirttiği (Güzel, *Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi*, 19), Millet Kütüphanesi'nde bulunan ikinci bir nüshayı kullanmıştır. Abdurrahman Güzel'in kütüphanesindeki nüshanın dil özelliklerini açıklarken -acak / -ecek ve -yor eklerine rastlandığını belirtmesi nüshanın oldukça geç bir tarihte istinsah edildiğine işaret etmektedir. (bk. a.g.e., 19).

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKUMAN

- 3681 KARAMUSTAFA, Ahmet T. Kaygusuz Abdal: a medieval Turkish saint and the formation of vernacular Islam in Anatolia. *Unity in diversity: mysticism, messianism and the construction of religious authority in Islam*. Ed. Orkhan Mir-Kasimov. Leiden: Brill, 2014, (Islamic History and Civilization: Studies and Texts, 105), pp. 329-342.

Kaygusuz Abdal

110646

28 Temmuz 2015

Eşek (1911-1913) gazetesinde yayımlandı. Daha sonra *Karagöz, Şebab, Alay* gibi mizah dergilerinde yazdı. *Âyine* adlı bir dergi çıkardı (1921) *Aydede* dergisinde çalıştı (1922), Sedat Simavî'nin çıkardığı *Güleryüz* (1921-1923) dergisinde O. C., Ayın Cim imzalarıyla hikâyeleri, sohbetleri, fıkraları ve mizahî şiirleri yer aldı., *Akbaba, Sabah, İkdam, Payitaht, Alemdar, Akşam, Cumhuriyet, Yeni Gün, Son Saat, Vakit, Son Posta, Haber, Açık-göz, Hakikat, Son Telgraf, Yıldız* gibi dergi ve gazetelerde şiirler, hikâyeler, fıkralar, makaleler, romanlar yazdı. Bazılarında Anber takma adını kullandı. Hüseyin Rahmi ve Ahmet Rasim geleneğine bağlı hikâyelerinde, İstanbul'un kenar mahallelerinde yaşayan insanları anlattı. Hikâyelerini gözlemlerine dayanarak canlı bir anlatımla, günlük konuşma dili ile yazdı. Guraba Hastanesinde öldü. En ünlü eseri sayılan *Çingenerler* romanı 1942 CHP Roman Yarışmasında derece aldı. **Eserleri/Hikâye:** *Altın Babası* (İst. 1923), *Bir Kış Gecesi* (Anber imzasıyla, İst. 1923), *Çuvalcı Şeyhinin Halefi* (İst. 1923), *Çingene Kavgası* (Anber imzasıyla, İst. 1923), *Goncanın İntiharı* (İst. 1925), *Eşkiya Güzeli* (1925), *Sandalım Geliyor Varda* (1938). **Roman:** *Çingenerler* (1939), *Bekri Mustafa* (1944), *Ayır Fatma* (1944). **Oyun** (basılmadı): *Mezarlık Kızı* (Revü 1927), *İstanbul Revüsü* (1925), *Üfürükçü* (1935), *Bana Benziyor mu?* (1928). **İnceleme:** *İstanbul'da Semâî Kahveleri ve Meydan Şairleri* (1937), *İstanbul Argosu Lügati* (gazetede tefrika edildi).

Kay.: TA 21/417; TBEA 2/491; TDEA 5/232-233; İ. H. Sevik, *Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi* 1/398; TYA, s. 574-575. ♣Yaz. Krl.

KAYGUN, Şahin (1951-1992): Şair. Adana'da doğdu. Şiirlerine Çukurovalı şairlerin şiirlerinin yer aldığı bir antolojide rastlandı. **Eseri/Şiir:** *Fonda Bir Şarkı* (Adana 1969).

Kay.: GGÇŞ 2/597-598; ÖBBŞKA 1/ 430. ♣Yaz. Krl.

KAYGUSUZ, (takma ad), bk. ÖMER Seyfeddin

KAYGUSUZ Abdal (1397?-15. yy. başı): Tasavvuf şairi. Asıl adı Alâeddin Gaybî'dir.

Sarayî, Kaygusuz Sultan diye de tanındı. Karaman'da doğduğu ve Karamanoğlu İshak devrinde(1475/6-1486/7) yaşadığı söylenmektedir. Alâie Beyinin oğlu olduğu, Padişah 2. Murat devrinde yaşadığı rivayet edilmektedir. Şeyh Abdal Musa'nın Elmalı'da bulunan dergâhına babasının muhalefetine rağmen girdiği, derviş olarak Rumeli'de dolaştığı, Mısır'a şeyh olarak yollandığı ve yine orada ölerək tekkenin mağarasına gömüldüğü anlaşılmaktadır. Bu yüzden Araplar arasında Abdullah Mağaravî sanıyla tanındı. Topkapı Sarayı Müzesi'nde 18. yy. 'da Levnî tarafından çizilen bir minyatürü vardır. Kaygusuz Abdal, Yunus Emre'nin etkisiyle güçlenmiş tasavvuf kültürüyle yüklü, hem hece, hem aruz ölçüleriyle şiirler yazdı ve bunlar *Kaygusuz Sultan Divanı*'nda toplandı. Halk diliyle söylediği nükteli, hicivli şiirleriyle halkın şairi oldu. Şiirlerinde hayata bağlılık, elde edilemeyen isteklere özlem ön plânda görülür. Nesirleri de çok başarılıdır. Mensur risalelerinin çoğunda, hayal âleminde gördüklerini, düşündüklerini dile getirdi. Cümleleri kısa ve çok defa devrikti. Sözlerin hemen tamamı Türkçe'dir. **Eserleri:** *Divan* yazmaları SK Dügümlü Baba nu. 411, Hâşim Paşa nu. 19, Millet K AEME 797. v. 3b-32a'da kayıtlıdır. *Külliyât-ı Kaygusuz Abdâl*, SK Pertev Paşa nu. 619/29, Uşşakî Dergâhı nu. 330.; Mevlana MK nu. 2467/9'dadır. *Gevhernâme* (Mehmet Akalın, "Kaygusuz Abdal'ın Gevhernâmesi", *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* sayı: 10/1, 1979). Manzum Mensur Karışık: *Kitâb-ı Dilgüşâ* (MK /Ank. H. K. den devir A. Ötüken nu. 698'de kayıtlı yazma; Haz.: A. Güzel, Ank. 1989), *Saraynâme* (Haz.: A. Güzel, Ank. 1989), *Menakıpnâme* (Haz.: A. Güzel, Ank. 1999).

Kay.: Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Sergüzeşt-i Kaygusuz Abdal", *Hayat* mecmuası, sayı: 17, İst. 1917; Rıza Nur, " Kaygusuz Abdal, Gaybî Bey, Kahire'de Bektaşî Tekyesinde Bir Manusuri, *Türk Bilik Revüsü*, nu. 5, 1935; Muhtar Yahya Dağlı, *Kaygusuz Abdal* (İst. 1941); Vahit Lutfi Salcı, "Kaygusuz Abdal Hakkında Etüdler I-V", *Türk Folklor Araştırmaları*, 1949-1950; Abdülbaki Gölpınarlı, *Kaygusuz Abdal, Hatayî, Kul Himmet, Hayatı Eseri, Sanatı* (İst. 1953); A. Schimmel, "Drei Türkische Mystiker Yunus Emre-Kaygusuz Abdal-Pir

Kayghusuz Abdal.

114 Ocak 2007

KAYGHUSUZ ABDAL

K

Kayghusuz Abdal (d. 1415)

Kayghusuz Abdal, was an eminent mystic poet and writer of the 8th-9th/14th-15th centuries, generally considered the founder of the Bektashi Darwish literature. The little which is known about his life is half legendary and based on traditional writings of the order. Ahmed Sirri Baba, the only author who gives exact dates for his life, does not mention his sources (*al-Risala al-ahmadiyya fi ta'rikh al-tarika al-hektashiyya*, Cairo, 1352; quoted by A. Golpmarh, *Turk Tasavvuf Siiri Anilozist*, Istanbul 1972, 174).

Kayghusuz seems to have been a disciple (*murid*) of Abadal Musa (whose shrine is in Elamli near Antalya), a follower of Hadjdji Bektash of Khurasan (d. 660/1270), the patron of the Bektashiyya, who himself was a disciple of Baba Ishak, the leader the famous religio-social Baba'i revolt of 638/1240 against the Saldjuks. Kayghusuz spent several years in Egypt, at the beginning of the 9th/15th century, where, according to tradition, he founded the Bektashi convent, which became one of the most important centres of the order.

His ideological formation can be traced to Baba'i and Bektashi influences and his

literary personality, particularly in language and style, owes much to Yunus Emre, the great mystic poet of 7th-8th/13th-14th centuries, who also seems to have been exposed to the influence of the heterodox Baba'i movement.

Subtle irony, satirical humour and a strong *joie de vivre* characterize Kayghusuz' poetry, and his fluent, vivid, powerful prose created popular mystic works (*Risale-i Kayghusuz*, *Kitab-i Maghlata*, *Kitab-i Maghlata*, *Kitab-i Dilgusha* or *Budala-name*) which are among the masterpieces of early Ottoman Turkish literature. Kayghusuz' works have not been edited. Lithographic editions are not reliable. His poems are frequently confused with those of Kayghusuz Vizeli 'Ala' al-Din, a 10th/16th century popular mystic poet of the Malamatiyya order.

BIBLIOGRAPHY

- The *Medjmu'a*, Nuru Osmaniye, no. 4904, Ankara General Library, Ms. nos.169, 824 and 867, and Istanbul Belediye Library, Cevdet section Ms. no. 216.
- M. Faud Koprulu, *Turk edebiyatinda ilk mutasavvıflar*, second ed. Istanbul, 1966, *passim*.
- Sadettin Nuzhet Ergun, *Turk saireleri*, Istanbul 1930-45, article Abdal Musa, 164-71.

29 EYLÖL 1958 Kayghusuz Abdal

fol. 99 f.) ranks foremost, their names are as follows: Dhu'l-dhu'āba, "The one with a tuft", Liḥyān, "Beard", Sar-i-mūsh (arabised Sarmūsh), "Head of the mouse", Ghaṭīṭ, "Death-rattle", Gharīm (misspelled 'Azīm in Ms. 2486), "Adversary", and Kalāb, "Hydrophobic delirium". They all illustrate at the same time the cometary character and the frightening danger of these fictitious celestial objects.

Contrary to what might be expected, these seven tailed stars follow each other at very irregular distances. When al-Kayd passes through the vernal point (longitude 0°), Sarmūsh stands at ca. 60°, Gharīm at ca. 214°, Ghaṭīṭ at ca. 265°, while the remaining three stand extremely close together: Dhu'l-dhu'āba, at 160°1', Kalāb, at 162°34', and Liḥyān, at 162°43'. As is seen, the two last are only 9' apart (less than one-third of the moon's apparent diameter). It seems justified to assume that this reflects the memory of a large comet with a head stretching over a relatively vast area, such as Halley's or the great comet of 1811.

There are numerous variants of these names due either to misreading or to substitution; of the latter, two are of interest: Ṭayfūr, which Kennedy [1, p. 44] doubtless is right in equating with the Greek comet Typhon (Bouché-Leclercq [1, p. 359]), and Nayzak (Persian, "spear"), which is used otherwise to denote all kinds of unexpected celestial phenomena, such as comets, meteors, and also the supernova of A.D. 1006 (see Goldstein [1], and Nallino [1, Vol. ii, p. XIII, 8], who has no other reference either to al-Kayd or to his companions. The Persian name Sar-i-mūsh is clearly reminiscent of the Pahlavi Mūs-parīk, which together with the dark sun (Mitr-i tamī) and the dark moon (Māh-i tamī) plays a preponderant rôle in the Bundahišn, ch. v, A (Anklesaria [1, 54-65], where they appear as antagonists of the luminaries. It seems that the idea of dark counter-planets adumbrated there was later extended to a heptad of such, viz. al-Kayd and his companions, each of whom was considered the dark adversary of one of the visible planets. Neugebauer [1] has shown that al-Kayd also occurs in Byzantine literature, where it is called αῖτ. The tables refer to Yazdagird years and operate with a motion of $-2\frac{1}{2}^\circ$ and an initial longitude at A.Y. 91 of 0°. Hartner identified al-Kayd in the Horoscope of Bantay Srei (near Ankor Tom, Cambodia), valid for the date 28 April 1295, see Beer [1, 207 f.].

Finally, a misunderstanding of a passage in which al-Kayd is mentioned (the Astronomical Aphorisms of Cardano, who borrowed it from the Latin translation of Abū Sa'īd Shādhān's Mudhākara; the Arabic original (Ms. Ankara, Ismail Saib 199) was identified by F. Sezgin, see of this fols. 15b, 16a, 20b, 21a) gave rise to Tycho Brahe's great discovery that comets are not generated in the sphere of fire, as postulated by Aristotle, but are celestial bodies, and that, consequently, the millenary dogma of the existence of ethereal spheres is untenable (Hartner [3]).

Bibliography: Anklesaria [1] = Zand-Ākāsh, Iranian or greater Bundahišn, transliteration and English tr. by B. T. Anklesaria, Bombay 1956; Beer [1] = A. Beer, Astronomical dating of works of art, in Vistas in Astronomy, ix (ed. A. Beer), 1967, 177-223; Bouché-Leclercq [1] = A. Bouché-Leclercq, L'Astrologie grecque, Paris 1899; Goldstein [1] = B. R. Goldstein, Evidence for a supernova of A.D. 1006, in The Astronomical Journal, lxx/1 (1965), 105-14; Hartner [1] = W. Hartner, Le problème de la planète Kaïd, Les Conférences du

Palais de la Découverte, Série D, No. 36, Paris 1955 (also in W. Hartner, Oriens Occidens, Hildesheim 1968, 268-86); Hartner [2] = W. Hartner, The pseudoplanetary nodes of the moon's orbit in Hindu and Islamic iconographies, in Ars Islamica, v/2, Ann Arbor 1938 (also in Oriens Occidens, 349-404); Hartner [3] = W. Hartner, Tycho Brahe et Albumasar, in La science au seizième siècle, Paris 1960 (also in Oriens Occidens, 496-507); Ho Peng Yoke [1] = Ho Peng Yoke (Ho Ping-Yü), Ancient and mediaeval observations of comets and novae in Chinese sources, in Vistas in Astronomy, v, (1962), 127-230; Kennedy [1] = E. S. Kennedy, Comets in Islamic astronomy and astrology, JNES, xvi (1957), 44-51; Neugebauer [1] = O. Neugebauer, Notes on al-Kaïd, in JOS, lxxvii (1957), 211-15; Nallino [1] = Al-Battānī sive Albatēnī opus astronomicum, ed. tr. C. A. Nallino, Vol. i-iii, Milan 1899-1907; Ruska-Hartner [1] = J. Ruska and W. Hartner, Katalog der orientalischen und lateinischen Originalhandschriften, ... des Inst. f. Gesch. d. Medizin u. d. Naturwissenschaften in Berlin, in Quellen und Studien z. Gesch. d. Naturwiss. u. d. Medizin, vii, Berlin 1939, 155-302.

(W. HARTNER)

KAYDU, the son of Qāshī, the fifth son of the Great Khān Ögedey, was born according to Djamāl al-Karshī ca. 633/1235-6. The statement, still sometimes repeated, that he took part in the campaigns in Eastern Europe in 637-8/1240-1 is due to a confusion with his uncle, Qadan. Upon the accession of the Great Khān Möngke, he was ordered to reside in the region of Kayalīk [q.v.]. Upon the election of Qubilay [q.v.] to the Khānate, he took the part of the latter's brother Arīgh Böke in the civil wars that followed. When Arīgh Böke surrendered to the Great Khān, Qaydu continued the struggle, remaining in open or latent hostility to Qubilay and his successor Temür Öldjeitü throughout the remainder of his life. He opposed Burāk [q.v.], Qubilay's nominee to the Çaghatay Khānate [q.v.] but they afterwards reached an agreement with each other and for thirty years the Houses of Ögedey and Çaghatay worked in harmony under the leadership of Qaydu. The accounts of his death are contradictory. He appears to have been wounded in a battle with the Great Khān's forces and to have died shortly afterwards. His death occurred, according to Kāshānī, in Radjab 702/February-March 1303, at a place called Kulan Bāshī in the vicinity of Karaçorum.

Bibliography: Rashīd al-Dīn, The successors of Genghis Khan, tr. J. A. Boyle, New York-London 1971; Waṣṣāf, Bombay edn.; Kāshānī, The History of Uljaytu, ed. Mahin Hambly, Tehran 1969; V.V. Barthold, Four Studies on the history of Central Asia, i, Leiden 1956; P. Pelliot, Notes on Marco Polo, i, Paris, s.v. Caidu. (J. A. BOYLE)

KAYGHUSUZ ABDĀL (?-818/?-1415), Turkish mystic poet and writer of the 8th-9th/14th-15th centuries, generally considered the founder of the Bektāshī Darwīsh literature. The little which is known about his life is half legendary and based on traditional writings of the order. Ahmed Sirri Baba, the only author who gives exact dates for his life, does not mention his sources (al-Risāla al-aḥmadiyya fī ta'rīkh al-tarīqa al-bektāshīyya, Cairo 1352, quoted by A. Gölpınarlı, Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, Istanbul 1972, 174). Kayghusuz seems to have been a disciple (murīd) of Abdāl Mūsā (whose shrine is in Elmali near Antalya), a follower of Hādīdī Bektāsh of Khurāsān (d. 660/1270), the patron of the Bektāshīyya, who himself was a

S. 282-283

Kaygıyıcı Abdal

0837 - أحمد غيبي بن عبد الله علاء الدين قيفوسز

أبدال ، قيفوسز بابا سلطان ، العلائية وي القره ماني
العثماني الصوفي البكتاشي الشاعر المعروف بقيفوسز أبدال
المتوفى في القرن 9 هـ وفي اسمه واسم أبيه اختلاف ويقبل
له في مصر : عبد الله المغاروي بالنسبة إلى مدفته
(أنظر : البغدادي هدية العارفين 143/1 ؛ محمد طاهر
عثمانلي مؤلفري 144/1)
من تصانيفه :

1 - أركان سلطان أبدال - في التصوف (ت)

بلديه يكي باغشلىر رقم 5/724 ورقة 15-34 ؛

2 - أسرار حروف - في الخواص (ت)

حاجي بكتاش رقم 14 ؛ قونيه رقم 2/1773 ورقة
59-64 ؛

3 - انتخاب مقالات قيفوسز بابا سلطان (ت)

نورعثمانيه مجموعة رقم 20/4904 ؛

4 - بند نامه - في الموعظة (ت)

بايزيد رقم 4/150794/K ورقة 81-114 ، 1270
هـ متحف مولانا رقم 9/2467 ورقة 72-107 ،

1080 هـ

5 - دليل بدلاء ، دفتر عاشقان وسير صادقان وخيال

جاهلان - في التصوف (ت)

سيف الدين أوزاكه مجموعة رقم 3/18710 ؛ وحيد

باشا رقم 1346 ورقة 29 ؛ حاجي محمود رقم 4/2367

، 2/2736 ، 2/2846 ، 5/3908 ، 3040 ، ملى

كتبخانه رقم 807/1 ، 1/1142 ، 4/1724 ،

2/2182 ، 3/3384 ، 2/3522 ، 8/3552 ؛

دوكوملي بابا رقم 2/411 ورقة 109-129 ، 1238

هـ بلديه يكي باغشلىر رقم 167 ورقة 30 ؛ رقم 606

ورقة 35 ؛ حسن خيري رقم 4/55 ورقة 76-94 ،

1248 هـ متحف مولانا رقم 6/2468 ورقة 363-

394 ، 1247 هـ هاشم بابا رقم 41 ؛ حسن حسبي

رقم 9/777 ؛ جامعة استانبول 4105 ورقة 14 ،

1170 هـ اسماعيل صائب رقم 1079 ، 5413 ورقة

50 ، 1200 هـ علي أميرى شرعية رقم 909 ورقة 38

، 1212 هـ وحيد باشا رقم 1346 ؛ عثمان أركين رقم

7/61 ، 2/1005 ، 176 ورقة 21 ، 1277 هـ طبع

في استانبول بدون تاريخ ؛

6 - ديوان قيفوسز أبدال - في الأدب (ت)

دوكوملي بابا رقم 2-1/411 ورقة 131 ؛ هاشم باشا

رقم 19 ورقة 70 ؛ عثمان أركين رقم 663 ؛ علي أميرى

منظوم رقم 909 ، 979 ؛ نورعثمانيه رقم 4904 ؛ بلديه

يكي باغشلىر رقم 3/606 ورقة 54-57 ؛ إزميرلي إسماعيل

حقي رقم 3692 ورقة 32-33 ؛

7-دولاب نامه = قصيدة دولاب نامه (ت) (منظوم)

متحف مولانا رقم 22/2467 ورقة 81-83 ؛ برتر

باشا رقم 29/619 ؛

8 - سراى نامه - في الأدب (منظوم) (ت)

ملى كتبخانه رقم 645 ورقة 109-188 ، 900 هـ

رقم 167 ، 1296 هـ دوكوملي بابا رقم 1/411-

2 ورقة 32-80 ، 1208 هـ

9 - كتاب دلکشا - في الطريقة البكتاشية (ت)

حاجي بكتاش رقم 203 ، 238 ؛ متحف مولانا رقم

7/2468 ؛ نورعثمانيه رقم 4904 ورقة 106-120 ،

940 هـ دوكوملي بابا رقم 2-1/411 ورقة 82-107

، 1208 هـ إزميرلي إسماعيل حقي رقم 6/3692 ؛

عشاقى زاده رقم 115 ، 116 ؛ معلّم جودت رقم

2/216 ورقة 45-84 ناقص ؛ بلديه يكي باغشلىر رقم

177 ورقة 93 ، 1288 هـ علي أميرى شرعية رقم

909 ورقة 47-61 ، 1212 هـ

10 - كتاب كلستان - في الأدب (منظوم) (ت)

ملى كتبخانه رقم 645 ورقة 43-108 ، 900 هـ رقم

167 ، 1296 هـ رقم 1/824 ؛ هاشم باشا 1/19 ؛

11 - كتاب مغلط نامه - في الأدب (منظوم) (ت)

دوكوملي بابا رقم 2-1/411 ورقة 108-130 ،

1208 هـ حاجي محمود رقم 3040 ، 1268 هـ ملى

كتبخانه رقم 1/1141 ، 2/2182 ، 2/3522 ،

8/3552 ؛ المكتبة الوطنية بأنقره رقم 2/824 ؛ عثمان

أركين رقم 663 ؛ علي أميرى منظوم 797 ؛

12 - كليات قيفوسز أبدال (سلطان) (ت)

علي أميرى منظوم رقم 797 ؛

13 - كوهو نامه - في الأدب (منظوم) (ت)

هاشم باشا رقم 3/19 ؛ أحمد ثالث قعوشلىر رقم

1/950 ورقة 7 ، 895 هـ

14 - مثنوي اول وثاني وثالث (ت)

عثمان أركين رقم 1407 ، 1311 هـ هاشم باشا رقم

2/19 ؛ ملى كتبخانه رقم 645 ورقة 231-263 ،

900 هـ رقم 167 ، 1296 هـ رقم 1/805 ؛

دوكوملي بابا رقم 2-1/411 ورقة 32 ، 1208 هـ

سليمانيه ترجمان رقم 5/297 ؛

15 - مناقب نامه قيفوسز أبدال (ت)

عشاقى زاده رقم 330 ؛ علي أميرى رقم 797 ؛

16 - وجود نامه - في الأدب (منظوم) (ت)

جامعة استانبول رقم 6817 ؛ ملى كتبخانه رقم 621 ،

667 ؛ علي أميرى شرعية رقم 909 ورقة 38-46 ،

1212 هـ عثمان أركين رقم 1321 ، 1237 هـ علي

نهاد ترلان رقم 2/193 ورقة 25-30 ؛ المكتبة الوطنية

بأنقره رقم 621 ، 667 ، 2/824 ؛ بلديه يكي باغشلىر

رقم 6/642 ورقة 131-133 ؛

02 KASIM 1991

Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi
sayı 10/1, 1999 Ankara (Atatürk ÜNİ.)
Makale 189-197 sayfaları arasında yer alır.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

KAYGUSUZ ABDAL'IN GEVHER-NÂME'Sİ

Mehmet AKALIN

II. Milletlerarası Türkoloji Kongresi'ne, «Mecmûa-i Latife, Topkapı Sarayı Kütüphanesi K. 950 de kayıtlı bir yazma» adlı bir bildiri ile katılmış ve adı geçen mecmûayı tanıtmıştık.

Burada metnini vereceğimiz Kaygusuz Abdal'ın «Gevher-nâme mesnevisi Mecmû'a-i Latife'nin 1b-7b varakları arasında bulunmaktadır.

Bildirinin metnini yazılı olarak kongre başkanlığına sunma imkânını bulamadığımız için, mecmûanın mündericâtını kısaca zikretmek ihtiyacını duyuyoruz: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Türkçe yazmalar kataloğunda¹ Mecmû'a-i Latife'nin «Gülşehri'nin Gevher-nâme adlı bir mesnevisi ile mürettep gazellerini, Leylâ ve Mecnûn mesnevisini ve Arapça kasîdeleri ihtiva ettiği» söylenmektedir.

Mecmûa'nın yakından incelenmesi, Arapça şiirleri bir yana bırakırsak yukardaki bilgileri tashih etmek ihtiyacını duyurur. Doksan varaklık mecmûa'nın ilk sahifesinde (1a) Melik el-Eşref Seyfeddin Kayıtbay'a iki beyitlik bir takdim yazısı yer almaktadır.

Sultân-ı Mısrûn cihânda 'ömri yüz miñ sâl ola
Tâ kıyâmet işiginde devlet ü İkbâl ola

Her yılı biñ ay ola her ayı yüz biñ gün anuñ
Her günü biñ sâ'atı her sâ'atı biñ sâl ola

1b ile 7b arasında F. E. Karatay'ın Gülşehri'ye atfettiği Gevher-nâme adlı bir mesnevî yer almaktadır. Mesnevî zannedildiği gibi Gülşehri'ye âit değildir, Şiirin sonunda yer alan şu beyitlere kulak verelim :

¹ bk. Karatay, F. E.; Topkapı Müzesi Türkçe Yazmalar Kataloğu c. II nu: 2253.

KAYGUSUZ ABDAL

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	57244
Tas. No:	928 / KAY

(Alâaddin Gaybî)

DOÇ. DR. ABDURRAHMAN GÜZEL

*İy zâhid-i dünyâ-perest var zühdünü arzyleme
Ben âşık-ı şûrîdeyem zerk u riyâ neme gerek*

*Ben dost yolunda varımı oynayuban utdurmuşam
Çün gildi cümle varlığım havf u recâ neme gerek*

*Ben lâübâli giderem iki cihanı niderem
Meylim yok sekiz uçmağa pes mâsivâ neme gerek*

*Ben uykumu fikretmezem düş görüp ta'bir etmezem
Ben gelmezem ben gitmezem bakaa fenâ neme gerek*

*Ben mest-i ezel gelmişem ben tâ ebed mest giderem
Hiç ayılmaz esrîklüğüm zühd ü takvâ neme gerek*

*Ben dost ile peymânımı Elestden ön berkitmişem
Ben dostu iyan görmüşem hayâl ruya neme gerek*

*Gerçi sûretde insanam ben sultân-ı ins ü cânam
Ben fârig-ı dü cihanam işbu gavga neme gerek*

*Ben Eşrefoğlu Rûmî'yem ben bâkiyem ben kadîmem
Ben ol murg-ı lâhûtîyem arz u semâ neme gerek*

*

*Gâhî kendüme gelürem gâhî yavkılınuram
Gâh yok ile yok oluram gâh varlıkda bulunuram*

*Gâh denizlere düşerem mevcurup taşra taşaram
Nâdân eline düşerem kem bahaya alınuram*

*Gâh çıkaram bu göklere dönerem çarh ile bile
Gâh ay ıla ben dolaram gâh gün ile dolınuram*

*Gâh nebat olup biterem gâh toprağ olup yiterem
Gâh et gâh kan süngük olup bu tenlede çalkanuram*

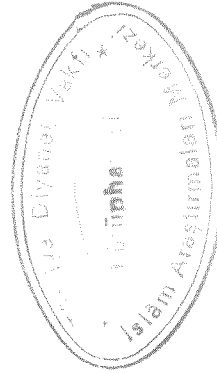
*Gâh Arafât'a çıkaram Lebbeyk urup baş açaram
Gâh kurban yerine gelüp koç olup boğazlanuram*

*Gâh hâmkahda sâfiyem gâh meyhânede fâsıkam
Gâh raksa girüp dönerem gâh sâz olup çalınuram*

*Gâh ögerem gâh azaram bu halk içinde gezerem
Gâh şâh olup şahbâz olup şikâr idüb avlanuram*

*.....
Gâhî mutî' gâh âsiyam gâhî âlim gâh âmiyem
Gâh Eşrefoğlu Rûmî'yem bu dillerde söylenürem*

30 MAYIS 1995

kaygusuz abdal ●

abdülbâki gölpınarlı

Tarikatçıların gerekirci anlayışına karşı halktan ayrılmamayı, özel bir giyim-kuşam, ayrı bir toplantı yeri kabul etmemeyi, Tanrı'ya ulaşmak için de Tanrı adlarını anmak yerine aşkı, cezbeyi benimseyen Melâmet erbâbi, tarikatçılardan da birçoğunu içine almış, zaman geçtikçe inanç bakımından esmâyı, yani Tanrı adlarını anmayı kabul etmemekle beraber giyim-kuşam, âdet ve gelenek bakımından özellik belirten zümreler meydana gelmişti. Hacı Bayram-ı Veli'yi anlatırken bildirdiğimiz gibi XII-XIV., hatta XV. yüzyıllarda Horasan, Irak ve bir geçit yeri olan Anadolu'da, Suriye ve Mısır'da Kalenderî, Haydarî, Câmî ve Rum Abdalları gibi birbirine benzeyen, inanç bakımından da Şii-Bâtunî olan zümreler görmekteyiz. Kalenderîler, bir menkabeye dayanarak, halkın kınayışını çekmek, nefislerini aşağılatmak, hor görünmek için "dört vuruş" anlamına gelen "Châr-darb" olmayı, yani saç, sakal, kaş ve bıyıklarını usturayla traş ettirmeyi âdet edinmişlerdi. Haydarîler, sakallarını traş ettirirler, bıyıklarına hiç dokunmazlardı. Câmîler saç koyuverirler, Abdallar, Kalenderîlere uyarlar, fakat külâh giymezler, baş açık gezerlerdi. Bunların içinde gerçekten bilgi sahibi olanlar bulunmakla beraber çoğu, toplu bir halde gezginci olan bu zümrelere uyanlar, daha ziyade halktandı ve şii'leri de halk şii'riydi. Alevî-Bektâşî halk edebiyatının kurucusu sayabileceğimiz Kaygusuz Abdal, adından da anlaşıldığı gibi Abdallardandı.

Kaygusuz Abdal'ın hal tercümesine dair bilgimiz pek azdır. Bu bilgiyi de, Abdal Musa adına yazılmış "Vilâyet-Nâme"den edinmekte, kendi şii'lerinden öğrenmekteyiz (bkz. Sadeddin Nüzhet Ergun: *Türk Şairleri*, c. I, İst. 1936, s. 164-171). Kaygusuz, menkabeye göre Alâiye beyinin oğludur; adı da Gaybî'dir. Birgün ava çıkan Gaybî, bir geyiğe rastlar ve bir ok atar. Ok, geyiğin koltuğuna saplanır. Geyik kaçmaya, Gaybî kovalamaya başlar. Geyik, Abdal Musa'nın tekkesine girer. Arkasından tekkeye giren Gaybî, dervişlerden geyiğini ister. Dervişler, görmediklerini söylerler. Söz uzar; ses yücelir; iş Abdal Musa'ya varır. Abdal Musa, Gaybî'ye, koltuğunun altından, vücuduna saplanmış olan oku çıkarıp, okunu tanır mısın, bu muydu diye sunar. Avlanmaya çıkan Gaybî, Abdal Musa'ya av olur ve artık tekleden çıkmaz. Babası, oğlunun derviş oluşuna razı olmaz; Teke beyine baş vurur. Teke beyi Abdal Musa ile savaşa kalkışır; fakat alt olur, Gaybî Kaygusuz adını alır; kırk yıl Abdal Musaya hizmet eder, şeyhinin buyruğuyla Mısır'a gider, oradaki dergâhı kurar.

Kaygusuz, aruzla yazılan şii'lerinden meydana gelen divanının birçok yerinde Abdal Musa'ya bağlılığını bildirdiği gibi örnek olarak sundu-

Türk Dili, c. XIX / sayı: 207 (Aralık-1968) Ankara,

s. 395-405.

07 MAYIS 1993

MİNBERNÂME VE SALÂTNÂME

Abdurrahman GÜZEL *

a) Minbernâme

Bilindiği gibi Minber; câmilerde hatiplerin Cuma ve Bayram günleri hutbe okuduğu, 3-11 basamaklı, merdivenli kürsüdür. Minbernâme; bu kürsü veya kürsülerde bulunan hatipler hakkında söylenen ve yazılan eserlerdir. Bu hususta yazılmış edebî eser azdır. Ancak XIV-XV. asırda yaşamış olan Kaygusuz Abdal (Alaaddin Gaybi)'in bu isim altında manzum bir eserini tesbit ettik. Bugüne kadar Minbernâme S.Nüzhet¹ tarafından 1930 yılında 29 beyit olarak neşredilmiştir. Halbuki bizim elimizdeki yazma nüsha 59 beyitten müteşekkildir. Bu eser; Kaygusuz'un bir Cuma Namazı esnasında, namazdan sonra hatibin kendisine bakarak söylediği sözler ve Kaygusuz'un da o esnada, hatibe verdiği cevabı ihtiva eden manzumedir.

Bu hâdise Kaygusuz Abdal Menâkıbnamesi'nde şöyle anlatılır:

"Rivâyet olunur ki Baba Kaygusuz Sultan, Abdal Musâ Sultan Hazretleri'nün hizmetlerinde mukîm olub her hâl üzere her hizmetine cân ile mübâşeret kulub mübârek cemâli kemâl-i müşâhedesine bende-vâr müftenem olub murât ve maksûdına irişdi.

Alaaddin Gaybî, günlerden bir gün bir şehre geldi. Meğer kim mübârek Cuma günü idi. Müezzinler minarelere çıkub salâ virdiler. Halk işidüb her biri dest-nemâz idüb Câmî'e geldiler.

Baba Kaygusuz Sultan dahî, pâk-tahâretle abdest alub ol cemaatle câmie gelüb "Minber" mükabelesinde iki rek'at Tahiyât-ı secde kulub Tahiyâta oturdu, selâm virdi duâ ve senâ kıldı, sâkin oldı. Ba'dehu ögâ ezâmı okundu. Müezzinler mahfele çıkub Kur'an-ı azîm okuyub duâ ve senâdan sonra, Cuma sünnetini edâ kıldılar. Dahî izzet-i ta'zim ile Hatib'i "Minber" üzerine çıkardılar. Hutbe okundu. Kamet olundu. Cuma Namazı kılınub, duâ ve senâ oldı. Hemân ol hatib, bir kürsi üzerine çıkub bu halka va'z u nasihat itmege başladı. Meger kim ol kürsi dahî "Minber"e yakın idi. Cemaat dağılmayub oturdılar. Anun va'z u nasihâtum dinlemege meşgûl oldılar.

Kaygusuz Baba dahî, oturduğu yirden hareket etmeyüb ol cemaatle ma'nen göz-kulak olub dinlerdi. Ol hatib (-Va'iz,) oturduğu yirde bakub mukabelesinde Baba Kaygusuz'ı gördi. Bir sakalı kırkık, üryân derviş durur. Başladı Cehenem kapusını açmağa.

"Sakalını kırkan, üryân olanlar uçmağ'a giremez" diyü bâzi keleşler söyledi. Halka va'z u nasihat eyledi. Namaz kılmayanların hâli şöyle olur ve namaz kılınanlar böyle olur. Ve'l-hâsıl çok dürlü temsiller getirüb, hikâyetler eyledi.

* Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

1. S.N.Ergun, *Behtaşi Şâirleri ve Nefesleri*, İstanbul 1955, C.1, s.27-28

TÜRK YER ADLARININ KARŞILAŞTIRMALI TABLOSU

ANTALYA ve YÖRESİNDE	KAZAKİSTAN'da	TÜRKİSTAN'da	AÇIKLAMALAR
ELMALI GEYİKbayırı GÖKçam / -çay, -çeyaka KARAbul / -bük, -çukur, -dere, -isa, -kocalı, -lar, -taş, -tepe	ALMATI krş. GAZALKent KÖKDaba (=Göktepe)	KARAKamış KARAKosa	
KIZILağaç / -güney, -ot, -lı	KIZILıray	KIZILıyazı	(ıray < Moğ. oray)
TEKE BucakAVŞAR BAYAT ÇAVDIR ÇANDIR	TEKES (=Tekeler)	TEKEberez = dağkeçisi AVŞARmahalle) BAYAT (kışlak) ÇAVDUR ÇANDIR ParçaÇANDIR BARAK	(< ÇAVUNDUR) Semerkant Buhara dolaylarındaki pek çok kışlağın adı ÇANDIR'dır. Anadolu'da: BARAK adlı 12 yer adı daha var. Anadolu'da: MACAR-lar / -lı
YeşilBARAK		MAJAR	
MACARKöy (Gazipaşa) TÜRK-ler / -taş		TÜRK-ler / -avul, -mahalle, -kışlak, -iye, -şin ÇUKUR	Anadolu'da: ÇUKUR adlı 12 yer adı daha var.
ÇUKURköy ÇUKURelma ÇaltılıÇUKUR KaraÇUKUR KARGalık BIÇAKçı		KARGA / -lar, -lı KaraPIÇAK, Ak- PIÇAK, SarıBIÇAK	Anadolu'da: KARGA adlı 11 yer adı daha var.
KILIÇLI		KILIÇLI (Semerkant)	Anadolu'da: KILIÇLI adlı 19 yer adı daha var.
VARSAK Yukarı KARAMAN		KARAMAN (Amu- derya)	
KÖSELER		Yangıkörpe KÖSE	

KAYGUSUZ ABDAL MENÂKİBNÂMESİ

Prof.Dr.Abdurrahman GÜZEL
Gazi Üniversitesi Türk Dili ve
Edebiyatı Bölüm Başkanı - Ankara

ALANYA
Tarih ve Kültür Seminerleri
1992-1995
1996, s. 197-210.
DN: 52713

I. KAYGUSUZ ABDAL MENÂKİBNÂMESİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bilindiği gibi tanınmış velilere ait "Menâkıbnâme"lerin günümüzde elimize geçen birkaç çeşidine rastlamak mümkündür. Zirâ velilerin vefatından sonra onların hayatları etrafındaki rivâyetler, müridleri ve tarikat mensupları tarafından ağızdan ağıza dolaşarak menkabeleşmekte ve bunlar "Menâkıbnâme" adı verilen "Biyografik ve Derleme Menâkıbnâmeler" adı altındaki müstakil eserlerde toplanmaktadır.

Genel olarak "Biyografik Menâkıbnâmeler", konu edilen velilerin devrinde, yahut çok kısa bir zaman sonra kendisiyle aynı çevrede yaşayan kişiler tarafından kaleme alınmış menkabevi muhtevalı eserlerdir. Bu eserlerde veli, hayatta iken, kendi hayat hikâyesini yazabileceği gibi, ayrıca O'nun sevenleri tarafından da hayat hikâyesi yine o velinin menkabevi hayatı kaleme alınmış olabilir. Bu tür menâkıbnâmeler de; velinin doğumu, yetişmesi, şeyhliğe geçmesi, müridleri, çeşitli faaliyetleri ve vefâtı "menkabeler" halinde, üstelik kronolojik bir sıra ve irtibat dahilinde anlatılabilir. Bunlar tarihi gerçeklerle de uygunluk gösterebilir ki biz bu tip menâkıbnâmelere "Biyografik Menâkıbnâmeler" diyoruz.

"Derleme Menâkıbnâmeler" ise, velinin ölümünden uzun bir zaman sonra yazılmış olan eserlerdir. Bu eserler, ayrı ayrı kişiler veya velinin

müridleri ile sevdikleri tarafından yazılabilir. Daha sonra bu "ayrı yazımlar" bulundukça biraraya getirilerek, mümkün olduğunca belli konularda irtibatlar temin edilerek birleştirilebilir. Bu tür menâkıbnâmeler de, sonradan yazılmış olması sebebiyle yazarlar tarafından sevgi dozajına göre "İlâve"ler yapılabilir. Bu sebeple "Derleme Menâkıbnâme"lerin tarihi zeminle ilgisi bir hayli zayıf görünmektedir. (1) Ama, bizler bu tür menkâbelerde görülen bazı tarihi olayları daha çok dini, sosyal, kültür, vb. konuları ihtiva eden daha pekçok eserlerden fazlası ile yararlanmak zorundayız.

"Kaygusuz Abdal Menâkıbnâme-si" mütemmim olmasa bile, gerçek yönleriyle "Biyografik Menâkıbnâmeler" grubuna girebilir. Zirâ elimizdeki Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi'nde, Kaygusuz'un doğumundan vefâtına kadar bütün hayatı kısmen anlatılmaktadır. Şöyle ki, elimizdeki "Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi"nde Kaygusuz Abdal'ın;

- Ailesi, çocukluğu, tahsili ve yetişmesi,
- Abdal Musâ'ya intisâbı,
- Mahlas alışı,
- Şeyhinden icâzetnâme alışı,
- Mısır'a gidişi,
- Hacca gidişi,

110646

PRILOZI, vol: 49 (2000)

Sarajevo, s. 81-110.

0.183.

18 MART 2007

MEFKÜRE MOLLOVA
(Paris)

KAYGUSUZ ABDAL'IN KAZ ŞATHİYESİ
- BİR MITOLOJİK TETKİK DENEMESİ -

Bu mevzuu biz, başka, kısa bir yazımızda daha ele almıştık (Mollova, 1993, s. 364-371). Orada Kaygusuz Abdal'ın Kaz şathiyesini, "Codex Cumanicus" elyazmasında bir bilmeceyle mukayese ederek, onları astrolojik-astronomik bakımdan incelemeye çalışmıştık. O vakit elimizde şathiyenin üçer kıtalık iki varyantı vardı: Hüseyin İbrahim ve Abdurrahman Güzel varyantları. Yazımızda merhum eşim Rıza Mollov'un Gerlova bölgesinden kaydettiği bir "Kaz destanı"nı hatırladığımızı, fakat onu bulamadığımızı bildirmiştik.

Şimdi, eşimin sağlığında makinede yazdığımız bir başka Kaz türküsünü bulduk. Bu eser, Gerlova'nın hemen Güneyinde bulunan Alvanlar köyü adında bir alevî köyünde Aşık Hasan'dan kaydedilmiş olup Kaygusuz Abdalın Kaz şathiyesinin bir varyantıdır. (Gerlova Kaz destanı adını verdiğimiz varyant, bulunmadık kalıyor.) Mollov, onun yan tarafına bulgarca: Stoyan Mihaylovski köyünden Hüseyin İbrahim'dan yazılan bir üç kıtalık Kaz türküsünün daha olduğunu kaydetmiş. Bu şathiyeye Mollov'un türkü demesi, oradan etkilenecek olmalı. Zira aşıklar, dervişler ona katiyen türkü demezlerdi.

Bu yeni Kaz türküsü, makine yazısının ikinci nüshası. Birinci nüshası Mollov'un Kaygusuz Abdal (1978, 120 s.) başlıklı bir basılmamış eserinde yer alsa gerek. O, bu elyazmayı 1972-1980 lerde Sofyaya uğramış olan folklorist Tahir Alangu'ya vermiş veya sonradan posta ile göndermişti. Bir uzunca yazısının İstanbul'da basıldığı haberini almıştık.

Kaz türküsü

*Geçen gün pazara vardım
Pazardan bir kazçaz aldım
Kazı aldım karıdan
Boynu uzundur borudan
Üç gün oldu kaynadırım*

27 ARALIK 1981

diği. Ulûhiyyet (Ali-İlâhiler) ve Teslis yoluyla da Virâni ve Pir Sultan Abdal'ın eserlerinde ifade edildiği gibi Hz. Ali'nin ilâhlaştırıldığı ve Dua yoluyla da çağrıldığı zaman O'nun her yerde hâzır olduğu eserlere dayalı olarak ortaya konuldu.

Tez Tarihi : 1973

Tezin adı : "Ali in der Bektaschi-Dichtung, namentlich jener des 16. Jahrhunderts-Wien, 1972.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal
ve İdari Bilimler Fakültesi
Tez Özetleri, s. 99, 1981.

Doçentlik Tezi

KAYGUSUZ ABDAL HAYATI VE ESERLERİ

Dr. Abdurrahman GÜZEL*

"Kaygusuz Abdal'ın Hayatı ve Eserleri" adlı çalışmamız giriş, netice ve bibliyografya dışında dört ana bölümden ibârettir.

Birinci Bölümde Kaygusuz'un menkabevi ve hakiki hayatını inceledik. Menâkıbnâme'ye göre Kaygusuz, bir geyiğin peşine düşerek Abdal Mûsâ'ya intisap eder. Kırk yıl orada hizmet ettikten sonra icâzetnâme alarak Mısır'a gider. Mısır'da Kasrû'layn tekkesini kurduktan sonra Hac farızasını ifâ ederek Abdal Mûsâ tekkesine döner.

Hakiki hayatında vardığımız sonuçlara göre Kaygusuz, Alâiye beyi Hüsâmeddin Mahmud'un oğludur ve 1341'den sonraki yirmi yıl içinde doğmuştur. Asıl adı "Alâeddin Gaybi"dir. 1397-98 yıllarında Mısır'a gitmiş, Mısır dönüşünden sonra 1424-1430 târihleri arasında Rumeli'de bulunmuş ve tahminen 1444 târihinde ölmüştür.

İkinci Bölümde Kaygusuz'un eserlerinin nüsha tavsiflerini ve hülâsalarını yaptık.

Üçüncü Bölümde Kaygusuz'un eserleri şekil bakımından incelendi. Vezin itibariyle aruzu, nazım şekli itibariyle gazeli, ve mesneviyi tercih ettiği sonucuna varıldı. Şathiyelerini ise hece ile yazdığını gördük. Onun atasözlerini, halk diline âit deyimleri ve söyleyişleri bol bol kullandığını tesbit ettik.

Dördüncü Bölümde, Kaygusuz'un eserlerinde din ve tasavvuf unsurlarını madde madde ele aldık. Vardığımız kanâate göre Kaygusuz'un eserlerinin tamamı, tasavvufu işlemektedir. O, insan vücûdundan etrafımızdaki eşyaya ve kozmik âleme varıncaya kadar herşeyi tasavvuf gözüyle görmekte ve "vahdet-i vücûd"a ircâ etmektedir.

Netice'de; dört bölümde vardığımız sonuçların hülâsaten verilmesi yanında Kaygusuz'un tesirleri üzerinde de duruldu.

Tez Tarihi : 1979

* Hacettepe Üniversitesi, Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Yayın Yönetmeni: Refik Ulu

Birinci baskı:
İstanbul, Ekim 1992

Yayın Hakları: İsmet Zeki Eyuboğlu - Özgür Yayın Dağıtım

Kapak: Reha Yalnızcık
Kapak Filmi: Grafika Grup
Dizgi, Baskı, Cilt: Özgün Ajans

İsmet Zeki Eyuboğlu

Bütün Yönleriyle
**KAYGUSUZ
ABDAL**

Yaşamı • Düşünceleri • Etkisi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	52695
Tas. No:	7811.211 EYL.B

900 AT 1999

ÖZGÜR
YAYIN DAĞITIM

Ankara Caddesi 31 / 2
Çapaözü - İstanbul
Tel. 526 25 13 / 519 14 49

ALANYA

Tarih ve Kültür Seminerleri

1992-1995,

1996, s. 153-157.

DN: 52713

KAYGUSUZ ABDAL'IN NESRİNİN BAZI ÖZELLİKLERİ VE BUNUN HALK HİKAYELERİMİZİN YAPI VE ŞEKİL HUSUSİYETLERİYLE İLGİSİ

Prof.Dr.Muhan BALI
Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve
Edebiyatı Bölüm Başkanı - Erzurum

Hayatı ve sanatı, eserinin çeşitli yönleri, değerli meslektaşım sayın Prof.Dr.Abdurrahman Güzel tarafından yoğun inceleme ve yayın konusu olan Alanya'lı Gaybi/Kaygusuz Abdal'ın edebiyatımızın en büyük isimlerinden biri olduğu artık tartışmasız kabul edilmektedir.

Yüz yıla yakın bir hayat sürdüğü tahmin edilen Alaiye'li Kaygusuz Abdal'ın II. Murat devrinde yaşadığı bilinmektedir. Abdal Musa'ya müridlik etmiş, her gezginci sanatkar gibi Anadolu, Mısır ve Rumeli'yi dolaşmıştır. Yunus Emre izinde gelişen Alevi-Bektaşî halk şiirinin kurucusu olarak görülmektedir. Onun şiirleri de Yunus Emre gibi kuvvetli bir din ve özellikle biraz sembolik tasavvuf kültürü özellikleri taşımaktadır. O da şiirlerinde hem aruz, hem de hece veznini büyük bir başarı ve ustalıkla kullanmıştır. Nefeslerinde gizli, remizli bir hava, mizah ve hiciv unsurları ve biraz şaman dualarını hatırlatan, biraz masal başlangıç formellerine benzeyen tekerlemeler bulunmaktadır.

Türk Edebiyatının bu büyük şairinin bir de önemli yanı vardır ki, o da, tıpkı Ahmet Haşim için söylenildiği üzere, nasirliğidir; hatta bazı kaynaklar onun nesrini, tarihi Türk nesir sanatı içinde ayrı bir yere yerleştirirler. Bu nesri; XV. asrın halk nesrinin doğal, sade örnekleri olarak görürler.

Kaygusuz Abdal'ın yukarıda bazı özelliklerine değindiğimiz nesrinin, bir büyük edebiyat alanıyla daha ilgisi vardır ki, o da; bugün Doğu Anadolu'da son temsilcileriyle yaşama savaşı veren, Halk Hikayeleri sahasıdır. Bilindiği gibi halk hikayeleri, şematik yapı ve şekilleriyle özel bir tür teşkil ederler. Bu metinlerde şiirle nesir içindedir ve lehim yerleri belli olmayacak kadar ustalıkla birleştirilmiştir. İslami kültür çevrelerinde bu durumu karşılayacak teknik terim olmadığı için, Sanskritçeden alınan bir kelime kullanılarak bu şekil özelliğine 'Çampu' denilmektedir.

Başta mensur eserlerinden Miglate/Magalet olmak üzere, Kaygusuz, bu şekli başarıyla kullanmıştır ki, bildirimizin konusu işte bu özelliklerdir.

Türk edebiyatında; Oğuz lehgesi mahsulleri arasında bu şeklin en eski örneğini, Oğuz Kağan Destanı'ndan başlamak ve epik edebiyatın son mahsulü sayabileceğimiz Dede Korkut Kitabı'nda devam etmek üzere bugüne kadar izleyebiliyoruz. Konuşmaların bir kısmında halk hikayesinde olduğu gibi, canlı ve tesirli hislerin ifadesi için "soylamış görelim hanum ne soylamış" sözleri ile nesirden nazma geçiş, halk hikayelerindeki şeklin ilk görünüşüdür. Bunun bir başka şekildeki ifadesi ise "aldı .....(x) bakalım ne söytüyor/diyor" şeklindedir.

ALANYA

Tarih ve Kültür Seminerleri

1992-1995,

1996, s. 71-77.

DN: 52713

KAYGUSUZ ABDAL'IN HAYATI

Prof.Dr.Abdurrahman GÜZEL
Gazi Üniversitesi Türk Dili Ed.
Ana Bilim Dalı Başkanı - Ankara

Hayati:

XIV. yüzyıl sonu ile XV. yüzyılın birinci yarısında yaşayan, Teke İli Alâiye Sancağı beğinin oğlu Kaygusuz Abdal (Alâaddin Gaybi) etrafında teşekkül etmiş olan menâkıbnâme, onun menkabevi hayati, Hacc'dan dönüp Abdal Musâ'ya kavuşuşuna kadar elimizdeki menâkıbnâmede kayıtlıdır. Ayrıca Abdal Musâ Tekkesi'nin bugünkü dervişleri de onun menkabevi hayatını şifahi olarak anlatmaktadırlar. *

Menâkıbnâmeye göre Kaygusuz, çok iyi tahsil görmüş, zamanının maddi ve manevi ilimlerini öğrenmiş, Alâiye Sancağı Beğinin oğlu ve asıl adı Gaybi'dir. Bir av sırasında, kendisine geyik suretinde görünen Abdal Musâ'nın peşine takılmış ve sonunda Abdal Musâ dergâhına ulaşarak ona mürid olmuştur.

Menâkıbnâme'de Kaygusuz'un ailesi, doğumu ve çocukluğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak Menâkıbnâme'deki "ehl-i tarvik içinde mâ'ruf ve meşhur Dil-güşâ sahibi Kaygusuz Baba Sultan Kaddesa'llâhu Sırrahu Alâiye Sancağı beğinin oğlu idi. Adına "Gaybi" derlerdi (1)." ibaresinden onun Alâiye Sancağı beğinin oğlu ve asıl adının "Gaybi" olduğunu anlıyoruz.

Elimizde bulunan Menâkıbnâ-

Kaygusuz Abdal'ın Menkabevi

me'ye göre Gaybi Beg, Abdal Musa'ya şöyle intisâb etmiştir:

Teke İli Alâiye Sancak Beğinin oğlu Gaybi Beg, on sekiz yaşında iken, tevâbilerinden bir kısım kişilerle ava çıkar. Begzâde bir tepe üzerinde avlanırken, bir âhu görür. O esnâda âhu onun önüne çıkagelir. Gaybi Beg, onu görünce hemen tirkeşinden bir ok çıkarıp, kirîşe kor, nişan alır ve oku atar. Kirîşten çıkan ok, âhunun sol koltuğunun altına saplanır, fakat âhu yıkılmaz, sıçrayıp kaçar. Gaybi Beg de ardına düşer. Âhu'dan durmadan kan akar, Gaybi Beg de onun kaçışına bakar. Ciddi bir şekilde onun üzerine at sürer. Dağlar, vadiler geçip nihayet bir sahraya inerler.

Yaralı âhu büyük bir âsitâne kapısından içeri girer. Gaybi Beg de arkasından dergâha girerek dervişlere geyiği sorar. Meger o sahradaki bu dergâh, velâyet erenlerinden Seyyid Abdal Musâ Sultan'a aitmiş. Abdal Musâ, burada büyük bir âsitâne yaptırmış. Onun hizmetinde pek çok kişiler varmış. Yanına gelenler mutlaka mürid ve muhib olub kalırlarmış. Pek çok dervişi varmış. Hepsî Abdal Musâ'ya lâykı vechile hizmet ederlermiş. Ona bağlîymışlar. İşte geyiğin ve Gaybi Beg'in girdikleri dergâh bu imiş.

Dervişler Gaybi Beg'i görüp karşıladılar ve atının dizginini tutup:

Eski Çelikkân'ın tercümesi de başarılı. Ortalama bir dil. Okurken takılmıyorsunuz. Akıp gidiyor kitap. "Saraydan Sürgüne" okunmalı diyorum.

-Kaygusuz Abdal Besir Ayvazoğlu

KAYGUSUZ ABDAL NEŞRİYATI İÇİN KAYGULAR

Edîb değilim, edebiyat tarihçisi de. Tasavvuf tarihi ile uğraşan bir kişi olarak edebiyatla, özellikle tekke edebiyatı ile ilgileniyorum. Sadettin Nüzhet, Abdülbakî Gölpinarı ile başlayan bu faaliyet Vasfi Mahir ile devam etmiş ve günümüze ulaşmış. Bu sahada bir çok saygıdeğer insan emek vermiş, göz nuru dökmüş. Bu sahaya emek verenlerden biri de Prof. Dr. Abdurrahman Güzel. Kaygusuz Abdâl ile ilgili yayınlarından tanıdığımız Güzel'in güzel olmayan neşirleri de var. Hata hepimiz için sözkonusu. Herkesin olabilir. Yalnız bunun makul bir nisbeti olmalı. Müellif, neşirlerinin önsözünde "gerek bizden gerekse müstensihten dolayı bazı hatalar olabilir, hoşgörünüz" diyor. Hadi hoşgörülüm. Fakat ayetlerin okunuşları verilecek diye bütün ayetleri altüst etmenin vebali kimin? Müstensihtin mi, musahihinin mi, müellifin mi? Şu cümleler Güzel'in "Kaygusuz Abdâl'in eserlerine bir bütün olarak bakıldığı zaman O'nun asıl ilham kaynağının Kur'an-ı Kerim ve Hadisler olduğu görülür. Bu bakımdan O bütün eserlerinde Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Muhammed'e derin bir mahabbet ve ihlaslı bir iman ile bağlıdır". (Kaygusuz Abdâl'in Mensur Eserleri, 5, Ank, 1983). Diğer bütün okuma hataları bir tarafa pek çok ayeti yanlış yazmak ne ile izah edilecektir. Otuzdan fazla yerde ayetlerin metni yanlış okunmuş ve yanlış yazılmıştır. İşte bu sayfalardan birkaç tanesi: 50, 53, 66, 85, 135, 142, 145, 146, 147, 149, 156, 159, 162, 163, 164, 167. (Herkes biliyor ki okuduğunuz Kur'an'lar harekelidir ve yanlış okumak için özel gayret sarfetmek gerekir).

Kaygusuz Abdâl'in ikinci derecede kaynağını teşkil eden Hadis konusu da bundan farklı değildir. Kaygusuz Abdâl'in Mensur Eserleri adlı esere bakıldığında pek çok hadisin yanlış okunduğu ve yazıldığı görülecektir. Sayfalarını verelim: 57, 143, 149, 151, 155, 157, 160, 161, 162. Bunlara bir o kadar da Arapça okuma yanlışları ilave etmek hiç de zor değildir. (Istenirse takdim edebilirim). Söz Hadis'ten açılmışken yazarın ısrarlı yanlışlarından birine işaret edelim. Keşfu'l-Hafâ isimli bir kitap var. Bu eserin müellifi bütün eserlerde Adunî olarak gösteriliyor. Bir defa değil, beş defa değil on defa değil. Doğrusu Aclünî, İlm-i ledün, Nefy-ısbat, Kabe kavşeyn gibi istihlâhların yanlış okunuşu bir tarafa (Dilgüça, 75, 135, 141, Sarayname, 43, 230) sözlük kısmında Marifet teriminin "tasavvufî manada rütbe-ler" şeklinde açıklanması nasıl izah edilebilir?

Sayın Güzel'in en az hatalı eseri ilk eseri: Kaygusuz Abdal, Ank, 1981. Zannederim bunun da sebebi eserin doçentlik tezi oluşu. Kendisinden başkaları okumuş, tashih etmiş. Demek ki daha sonraki eser neşirlerinde aynı yol takip edilseydi Kaygusuz'un eserleri için hiç bir kaygu taşımaya gerek kalmayacaktı.

Güzel çalışmalarının öneminden bahsederken "böylece Kaygusuz Abdal ile ilgili pek çok fikri ve metin neşirlerindeki yanlışlar düzellecektir" diyor. (Mensur Eserleri, 174) Bu güzel bir şey, fakat ne kadar gerçek. Bir taraftan yaparken bir taraftan yıkmasak daha iyi olmaz mı? Ne demiş bir tekke şairi "Bir bilene sormak gerek" Sözüümüzi Kaygusuz'un hikmetleriyle bağlayalım:

Eğer sen bilmezsen bileni dinle
Sözün işit nedir haberin anla.

Mustafa Kara

geçelim," diyor, "Büyük akışın cereyan ettiği vâdiye inmek, çekilen sulara yetişmek!.." Bu sözlerin tam olarak ne anlama geldiğini pek kavrayamıyorum ama, omuzbaşından bana hikmetler buyuran bu mevhum kişiliğin: "Sular çekildi: kıyıda millerce içerde, çalı çırpıya tutunup kalan bir millet olduk" derken sesindeki ağırbaşlı hüznü anlıyorum. Yine onun, kendi tabiriyle, "öz geçmişinden mahçup, türedi aydın" dediği muhayyel biri için: "Zavallı, kafasının sinirlerini dışı matkabıyla aldırıp dolgu yaptırmış; ama dolgu sık sık düşüyor ve oyuk günbegün büyüyor: büsbütün büyüyip de çekirmek zorunda kalmasa bari..." derken kullandığı alâturka üslûbu da tanyor ve yüzündeki ciddiyeti fazla abartılı bulup keyifle gülüyorum.

Bunlar benim, ait olduğum kavmin ya da toplumun husûsi tarihine ilişkin olarak, ona eklemlediğim noktalarda kendimi içinde bulduğum, belki biraz belirsiz ve demode ama otantik tahassüsler. Anlayış ya da görüşler değil, tahassüsler...

Genel anlamda tarihe gelince: sistematik ve nazarı müdahalelerle yoğrulmuş haliyle değil de, ham haliyle tarih; bir çökelti, bir bakiye olarak geçmiş, insanlığın geçmişi bence, içine son derece ilginç kostümlerin ve maskaların, endam aynalarının, dev aynalarının tika basa doldurulduğu bir mahzen ya da bir kulis olarak pekâla düşünülebilir. Hepsî değil, sanırım yalnızca şiire yakınlığı olan tarihçi bu mahzende bulunduğu sihirli malzemelerle, uğultularla, çınlamalarla okuyucusu için, yukarı katta yahut sahnede yaşanan sağır, yassı, düzleşmiş şimdiki zamana, sahip olmadığı bir üçüncü boyutu, derinlik boyutunu kazandırabilir.

Tarihe yakınlık duyan şaire gelince: o, eğer bu kuliste bulunduğu oyuncuların büyüüne, cazibesine kapılıp kalacak kadar orta halli bir duyarlığın mahkûmu değilse, kulisle sahne arasındaki gidip gelmelerde tamik olduğu acıklı komediyi yahut yerine göre gülünç ciddiyeti açığa vurmak için aradaki perdeleri indirip duvarları yerle bir etmenin, kulisle sahneyi birbirine katmanın heyecanını duyan biridir. Bu heyecan da ona, yapmak istediğini bütünüyle yapmasına yetmese de, orada, çeperlerde yama kabul etmeyen çarpıcı yırtıklar, kuşaklar boyu hatırdaki kalan, iş gören esrarlı gedikler açma imkânını verebilir.

■ Burada peygamberler tarihini, mitolojiyi, efsaneleri de sözkonusu etmeliyiz. Hz. İsa, Hz. Nuh, Hz. Eyyub, Hz. Yusuf satıralarında fazlaca görünüyor...

Sözün akışı bizi zaten oraya getiriyordu. Peygamberler, şairlerin ancak gedikler, mazgallar açabildiği surları bütünüyle ortadan kaldıran, perdeleri bütünüyle sıyrıp atan kimselerdir. Onların tarihinde -ki bunlara tarih değil, içlerine bizim gündelik zaman-mekân, yakınlık-uzaklık melhumlarımızı altüst eden yani bir anlamda dıriltten, tazeleyen na-mütenahi derinlikler konulmuş resimler demek belki daha doğru- geçmişle şimdî arasında kurulması mümkün en açık ve net, en kesintisiz bir perspektif içinde buluyoruz kendimizi. Şimdiyle, başlangıcı cenneteki günlere varan geçmiş arasında; alelâde şeylerle Tanrı soluğunun değdiği şeyler arasında ve nihayet gündelik gerçeklerle kozmik gerçeklik arasında.... Kostümler ve maskeler kullanmıyor peygamberler; öyleki, onlardan biri Beyazıt Meydanı'nda, güvercinlerle Polonyalı yoksul turistlerin arasından geçerken karşımıza çıksa hemen tanıyabiliriz. Ama buna karşılık, aynı yerde Romalı perçemi, erguvan harmanisiyle Julius Sezar yahut firavun başlığıyla II. Ramses boygösterse, kendini Sezar yahut Ramses sanan bir paranoyakla, en fazla bir soyтарыyla karşılaştığımızı düşünürüz.

Şiirin de, peygamberler zamanına ve peygambelerin kişiliklerine ilişkin anıştırmaları, göndermeleriyle, en azından bir ilk etki olarak insana, sanaya deneye iyice yerleştiği, alıştığı dünyada; çoğu zaman görmeden bakıp durduğu dünyada sıradan şeylerden ulvî olana uzanan böyle derinlemesine bir görüm, bir vision sağlayabilmesi umulabilir. Şiirin bunu yapması mümkündür. Mitoloji ve efsanelerde de, çarpık tasavvurlar içinde de olsa, insan ruhunun böyle bir görüme olan derin ihtiyacını bulduğumuzu rahatlıkla söyleyebiliriz. Şiirsel duyarlık, yarıbaşımızdaki dünyaya kimi zaman peygamberlerinkine öykünen kesin, nüfuz edici bakışlarla, kimi zaman da mitoloji ve efsane iklimlerine uzanan dşşsel bir uzaklıktan, bir kapı aralığında, umulmadık bir çatlaktan, güçlüklerle ırmanmış bir bahçe duvarından bakmanın, bakabilmenin coşku ve heyecanını verebilir bize. Bir zaman küresinden, başka bir zaman küresine; hemen şuraya bakar gibi fakat taa uzaklara... Gözlerimi açık tuttuğum zaman odamı ve odamın içindekileri görüyorum; ama kapadığım zaman herşeyi ve her yeri görebiliyorum: şiir bize bazen gözlerimizi kapalı tutmanın kudretini, kerâmetini kullandırır.

■ Şiirinizde sıkça kullanılan kelime ve kavramlar var. Bunlardan birkaçı: melek, çöl, havariler, gemi (Gemi Şiiri diye müstakil bir eseriniz de var), çocuk v.b. Cahit Koytak'ın şiirine girerken bu kelimelerden yola çıkılabilir mi acaba?

Hiçbir şiire, sırf sıkça kullanılıyor diye tek başına şu ya da bu kelimedenden, şu ya da bu kavramdan yola çıkılarak yaklaşılabileceğine kani değilim. Kaldı ki, şiirsel ihtizaza yol açan duygu bazen bir tek sözcük, bir tek görüntü yahut imaj aracılığıyla intişar etse bile, gelişip bir sanat ürünü olarak ortaya çıkarken hiç de bir tek duygu ışıması, bir tek duygu huzmesi olarak kalmaz. Başlangıçta bir sözcükten, bir resimden uç vermiş gibi görünen böyle bir duyguyu artistik planda ilgiye değer kılan şey, çok geçmeden onun, eşya ve olaylar dünyasına ilk defa bizim, sadece bizim temasımızla patlak veren bir duygu kompleksi, bir duygu karmaşığı haline dönüşmesidir. Özellikle modern şiirde şair için de, okuyucu için de mesele bu kompleksi çözümlenmek değildir. Şaire düşen, onu basit ve sıradan öteki duygularla iyi mesafelendirip, ışık saçan bir ağaç olarak dallarını ta göklere uzatabilmesini sağlayacak bahçevanlığı becerebilmektir. Evet, bu mesafelendirme işinde belli bazı sözcüklere yahut görüntülere bazen ötekilerden daha çok iş düşebilir. Bir teccit meselesidir bu. Sözelimi, "melek" sözcüğünü kullanırken şair, hiç bilmez, belki meleklerle öyle içli dışlı olduğunu ima etmek istemiştir de, sadece, melekler hiç yokmuş gibi körcesine, yoksulcasına yaşanıp yoğaltılan günlük hayata bir kere de meleklerin bulunduğu burçlardan, o uzalıklardan bakmak istemiştir, hepsi bu. Bu anlamda şairin sıkça tekrarlanan sözcüklerin eleverdiği bazı fikri sabitleri olabileceğini dahi rahatlıkla kabul edebiliriz artık: me-

Azerbaycan'da kullanılan argolar "Gurd Dili argosu (60 kelime ve deyim), Sazandarlar argosu (20 kelime veya deyim), Aşig argosu (21 kelime veya deyim)" şeklinde incelenmiş ve örnek cümleler de verilmiştir).

TIETZE, Andreas: "Zum Argot der Anatolischen Abdal (Grupp Teber)", Acta Orient Hungary, XXXVI (1982), s. 521-532.

TOPALOĞLU, Ahmet: Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ötüken Yayınları İstanbul 1989.

TUGLACI, Pars: Okyanus Ansiklopedik Sözlük, 7 Cilt, Cem Yayınevi, İstanbul 1981.

Türk Ansiklopedisi "Argo" Maddesi, İstanbul 1971, C. 3, s. 289.

Türk Ansiklopedisi "Cant" Maddesi, C. 9, İstanbul 1970.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

Türk Kültüründe Argo, Editörler: Prof. Dr. Emine Görsoy - NASKALI, Doç. Dr. Gülten SAĞOL, Haarlem, Hollanda 2002.

VARDAR, Berke (yönetiminde Nüket GÜZ, Emel HUBER, Osman SENEMOĞLU, Erdim ÖZTOKAT): Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, ABC Kitabevi, İstanbul 1998.

2481

KAYGUSUZ ABDAL'IN KİTĀBU MAĞLATA'SI

Prof. Dr. Bilâl YÜCEL*

Tasavvuf edebiyatımızın hem özel hayatıyla hem de yazdıklarıyla dikkat çeken meşhurlarından biri olan Kaygusuz Abdal (öl. 1444), Tarihî Türkiye Türkçesi uzmanları için de önem taşımaktadır. Değişik konu, tür ve anlatıma sahip şiirleri, nesirleri, nazım-nesir karışık eserleri; bir yandan edebiyatçıların ilgi alanına girerken bir yandan da, 15. yüzyılın ilk yarısının dil özelliklerini taşıması ve sonraki yıllarda kopya edilirken dilimizin gelişimine ait malzeme vermesi yönleriyle, dilcilerin çalışma alanına girmektedir.

Bu yazıda, Kaygusuz Abdal'ın *Kitābu Mağlata* adlı eserinin 19. yüzyılda (1846'da) kopye edilmiş olan ve Millî Kütüphane'de bulunan nüshası (Adnan Ötüken, Nu. 824/2) dikkatlere sunulmaktadır.

Kaygusuz Abdal'ın hayatı, eserleri ve ele aldığımız metnin edebî açıdan tanıtılması gibi konular daha önce işlendiği için¹, bu yazıda o hususları tekrarlama gereği duyulmadı.

Metnin çevriyazısı yapılırken, harekenin veya harfin kullanılmadığı yerlerde Eski Anadolu Türkçesi özelliklerine bağlı kalındı. Öte yandan, Eski Anadolu Türkçesi özelliklerine uymayacak şekilde harf veya hareke ile gösterilen unsurlara bilhassa dikkat edildi. Böylece, günümüz Türkiye Türkçesi ünlü sisteminin bu nüshadaki izlerine araştırıldı.

Kitābu Mağlata

Eserin adı, kayıtlarda *Mağlata* şeklinde geçmektedir. Kaygusuz Abdal üzerindeki araştırmalarıyla tanınan Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, 1501 tarihli Marburg nüshasına dayanarak *Kitāb-ı Miğlāte*

*Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Ed. Fak., TDE Bölümü, Öğretim Üyesi.

¹. Bu konular için bk. Güzel, Abdurrahman, *Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri*, KTB Yay., Ank. 1983.

KAYGUSUZ ABDAL'IN BUDALANÂME 'Sİ

Doç. Dr. Bilâl YÜCEL

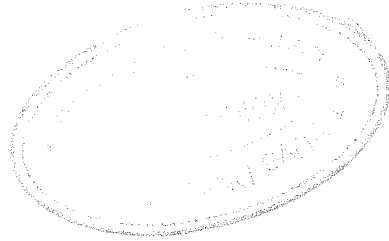
Türkiye Türkçesinin temelini oluşturan ve bilim adamları tarafından Eski Anadolu Türkçesi* adı verilen dönem, XIII. yüzyılın ortalarında yazı dili hâline gelmeye başlayıp XV. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir. XIV. yüzyıl ile XV. yüzyılın ilk yarısı, işte bu Türkçeyle klâsik eserlerin yazıldığı bir çağdır. Kaygusuz Abdal da, söz konusu klâsik dilimin edebî şahsiyetleri arasında yer almaktadır.

Bu yazıda, tasavvuf edebiyatının ünlüleri arasında ele alınan Kaygusuz Abdal'ın dil yönünden de incelenmesi gerektiği düşüncesinde hareketle *Budalanâme* adlı mensur eseri dikkatlere sunulmaktadır. Eserin pek çok nüshası bilinmektedir.**

Çalışmamızda, *Budalanâme* 'nin MEB Genel Kitaplığı Nu. 169/7 (Cebeci İl Halk Kitaplığı Tasnif Nu. 297.3)'deki yazması çevriyazılı olarak verilmiş; metindeki kelimelerin ve eklerinin tümü, dizinde gösterilmiştir. Dizinde, makale sınırları göz önünde bulundurularak sık geçen örnekler için iki gönderme ve iki nokta (..) kullanılmıştır. Eser üzerinde ayrıntılı dil bilgisi çalışması yapmak yerine metnin tarihî Türkiye Türkçesi araştırmalarına katkı sağlayacak belirgin özellikleri üzerinde durulmuştur.

*Bu terim yerine "Eski Oğuz Türkçesi" veya "Eski Güneybatı Türkçesi" terimleri köken, coğrafya ve bu kolun günümüzdeki lehçelerini de kapsamayı bakımlarından daha isabetli görünmektedir.

**Bazıları: Ank. Genel Ktp. 169/7, 644, 647/3, 698/2, 1245, 1397; Millî Ktp. A-807, 1142/1, 1724/4, 2182/2, 3552/8, DTCF Ktp. 1079, 5413, A-14, A-385; İst. Belediye Ktp. (OE) 698, 948, 1321, 1803, 1889, (MC) K-216; Süleymaniye Ktp. (DB) 411/2, (HM) 2846/2, 2736/2, 2367/4, 3040, 3251, 3908/5, (HH) 55/4, 777/9, (HP) 41/1, (İH) 802/3; Konya Koyunoğlu 11808, 11811, Mevlânâ 2468, 2617/XII; Marburg Ms.or.oct. 2620, 2736/4, 3054; İÜ Ktp. 4105; Vatikan 185/II-III... (Güzel 1986:65-69. Bizim bulduğumuz nüshalar için bk. Kaynakça.)

Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri

Sayı: 2 (Sivas 2003) s. 41-120

D.2481

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GÖLEN DOKÜMAN

14 MAYIS 2003

KAYGUSUZ ABDAL (ALÂEDDİN GAYBÎ) MENÂKIBNÂMESİ

Prof. Dr. ABDURRAHMAN GÜZEL

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	73175
Tas. No:	T811.214 GÜZ.K

124

REMARQUES SUR LA POÉSIE DE KAYGUSUZ ABDAL

« Sous l'écorce superficielle de la lettre, l'instrument poétique peut résonner faussement, mais intérieurement, pour ses auditeurs, s'énonce la signification plus élevée qu'il dissimule, de façon que le lecteur, ayant rejeté la coquille extérieure de fausseté, découvre le doux noyau de vérité dissimulé à l'intérieur. »

Alain de LILLE, *De Planctu Naturae*¹

Le poète derviche, Kaygusuz Abdal, dont nous possédons les œuvres manuscrites², vécut aux XIV-XVe siècles ; il serait mort vers 1444. De son vrai nom, Alâeddin Gaybî, il était le fils du *sancakbeyi* d'Alâïye (Turquie méridionale). Disciple du célèbre derviche *gazi*, Abdal Musa³, selon la tradition, il serait resté au service de son maître quarante ans durant, avant de voyager et de se rendre au Caire. C'est dans cette ville que la fondation d'un *tekke* lui est attribuée⁴.

Catherine PINGUET est maître assistante à l'université de Yeditepe, Istanbul. Kumrulu Sok. 46/4 Marmara Apt Cihangir, Istanbul, Turquie.

¹ Cité par Jacques ROUBAUD dans *La fleur inverse—L'art des troubadours*, 1994, p. 71.

² Abdurrahman GÜZEL, *Kaygusuz Abdal*, 1981 ; *Kaygusuz Abdal'in Mensur Eserleri*, 1983 ; *Kaygusuz Abdal Bibliografyası*, 1986 ; *Kaygusuz Abdal Saraynâme*, 1989 ; *Kaygusuz Abdal (Alaadin Gaybi) Menakibnamesi*, 2000.

³ Fuad Köprülü, « Abdal Musa », article traduit, introduit et annoté par Catherine PINGUET, *Journal d'histoire du soufisme*, III, Paris, éd. Jean Maisonneuve, 2002, p. 325-347.

⁴ Frederick de JONG, « The Takiya of 'Abdallâh al-Maghâwirî (Qayghusuz Sultan) in Cairo », p. 242-260.

Erenler erkânı gerçek bellüdür
Abdal Mûsa fakir anun kuludur
İmamlar sırrıyla gönlü doludur
Varmıdır hiç bir er Ali'den gayri²⁷.

Kaygusuz Abdal

Nous sommes quelque peu mieux renseignés sur Kaygusuz Abdal qui a laissé des oeuvres conservées dans des manuscrits²⁸. La tradition bektachie lui attribue la fondation du Tekke bektachi du Caire²⁹.

Kaygusuz Abdal était un disciple d'Abdal Mûsa. Il est enterré auprès de son maître dans le mausolée de Tekke köy, près d'Elmalı. Son vrai nom aurait été Alâeddin Gaybî. Il aurait été le fils d'un *Sancakbeği* de Alâiye³⁰. D'après la légende, lorsqu'il avait dix-huit ans, Abdal Mûsa lui serait apparu sous la forme d'une biche, pendant une chasse. Il aurait poursuivi la biche qui l'aurait mené jusqu'à son sanctuaire. Il se serait ensuite attaché au saint et serait resté à son service pendant quarante ans³¹.

En 800 (1397/98), il se rendit au Caire. Entre 1424 et 1430, de retour en Anatolie, il aurait séjourné en Roumélie. Dans ses vers, on trouve effectivement la mention d'Edirne, Yanbolu, Filibe, Manastır. Il serait mort vers 1444, à Tekke köy où il est enterré.

Kaygusuz Abdal a écrit en mètre *'aruz*, en vers syllabiques et en prose. Mais il est surtout connu pour sa poésie en vers syllabiques qui a une touche très personnelle et originale. Il mentionne souvent son maître, Abdal Mûsa. Ses vers contiennent aussi des imprécations contre le demiurge, créateur d'un monde injuste. Il se montre amer vis à vis des femmes et fait allusion à des moyens artificiels de mise en extase, notamment au haschich qu'il appelle « l'herbe des amoureux » (*aşuklar otu*)³².

²⁷ Sadeddin Nüzhet Ergun, *Bektaşî şairleri ve Nefesleri*, I, pp. 22-23. Atilla Özkanlı, *Alevîlik-Bektaşîlik ve edebiyatı*, p. 69.

²⁸ Voir la liste de ses oeuvres dans Abdurrahman Güzel, *Kaygusuz Abdal*, Ankara 1981 ; *ibid.*, *Kaygusuz Abdal'in mensur eserleri*, Ankara 1983. Parmi celles-ci, il y a le *Budalanâme*, le *Dolâbnâme*, le *Kitab i Miğlâte*, le *Vucudnâme*, le *Risâle-i Kaygusuz*. Voir dans les ouvrages de A. Güzel, la liste des articles consacrés à Kaygusuz Abdal (*Kaygusuz Abdal*, pp. 59-63).

²⁹ F. de Jong, *The Takîya of 'Abdallâh al-Maghâwirî (Qayghusuz Sultan) in Cairo TURCICA XIII*, 1981, pp. 242-260.

³⁰ A. Güzel, *Kaygusuz Abdal*, pp. 57-88.

³¹ Quarante est un nombre symbolique et ne peut être pris en considération.

³² A. Gölpinarlı, *Alevî-Bektaşî Nefesleri*, pp. 214, 251-252.

Kaygusuz signifie « insouciant, dénué de tourment ». Chez les Bektachis, le surnom *Kaygusuz* est donné à ceux qui ont recours aux stupéfiants³³.

Kaygusuz Abdal aime les plaisirs de la vie. Il se plaît à évoquer des jardins où pousse le haschich (*beng* ou *esrar*), où l'air n'est ni trop chaud ni trop froid, où il ne neige pas et ne pleut pas. Il souhaite que les puces ne piquent pas et que les mouches ne bourdonnent pas. Il rêve de plaines fertiles, couvertes de pêchers avec des fruits juteux, des vignes. Il se plaît à décrire des repas copieux et des mets savoureux³⁴.

Le poème que nous citons est reproduit dans la plupart des anthologies. C'est une imprécation au Créateur :

Yücelerden yüce gördüm
Erbabsın sen Koca Tanrı
Alem okur kelâm ile
Sen okursun hece Tanrı.

Garip kulun yaratmışsın
Derde mihnete katmışsın
Anı âleme atmışsın
Sen çıkmışsın uca Tanrı.

Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kulum geçsin deyü
Hele biz söyle duralım
Yiğit isen geç a Tanrı !

Kaygusuz Abdal Yaradan
Gel içegör şu cu'radan
Kaldır perdeyi aradan
Gezelim bilece Tanrı³⁵ !

Je t'ai vu, plus grand que tous les grands.
Tu es le Maître, O Suprême Tanrı !
Le monde lit grâce aux mots,
Mais toi, tu lis dans les syllabes, Tanrı !

Tu as créé tes malheureux esclaves,
Tu les as jetés dans les peines et les soucis,

³³ A. Gölpinarlı, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, Istanbul 1961 ; pp. 120-121 ; *ibid.*, *Tasavvuf'tan dilimize geçen deyimler ve atasözleri*, Istanbul 1977, p. 191.

³⁴ A. Gölpinarlı, *Alevî-Bektaşî Nefesleri*, pp. 251-252. Il n'est pas possible de voir dans les vers de Kaygusuz Abdal une simple expression de l'amour mystique, comme l'a supposé A. Güzel : *Kaygusuz Abdal*, pp. 77, 165, 260, 294.

³⁵ A. Gölpinarlı, *Alevî-Bektaşî Nefesleri*, p. 213. Atilla Özkanlı, *Alevîlik-Bektaşîlik ve edebiyatı*, p. 77.

عبد الله المغاوري

(قايفوسز أبدال)

ورسالته

دفتر العشاق

ترجم الرسالة ودرسها وقدم لها

الدكتور أحمد السعيد سليمان

دكتوراه الدولة من السربون بمرتبة الشرف الممتازة

أستاذ اللغات الشرقية المساعد بأداب القاهرة

(١)

حياة عبد الله المغاوري

(قايفوسز أبدال)

المقدمة

(١) الجانب النقيبي :

تضم المکتبات العامة والخاصة في استانبول نسخا من (مناقب قايفوسز أبدال) وقد ترجم المستشرق Tschudi إلى الألمانية جزءا من هذه المناقب عن مخطوطتين من مكتبته .

وقايفوسز - فيما تقول مناقبه - ابن حاكم سنجق (علائية) ، كان يسمى في أول الأمر غيبي بك ، وكان - حتى في صباه - عاقلا ، عالما ، متبحرا ، لا يثبت له مناظر لقدرته على إفحام خصمه مهما يكن موضوع المناظرة ، وكان إلى علمه بطلا مفتول الساعد مقداما ، يحسن تقليب الطبا على ظهر جواده ويتقن الرماية ، وكان يكثر الخروج إلى القنص في الجبال المحيطة بالسنجق ، يصيد الفهود والنمور والغزلان . . . إذا وقع تحت بصره حيوان فلا بد أن يصميه السهم .